

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

DRÁTOVÁNÍ JAKO VOLNOČASOVÁ AKTIVITA

Vedoucí práce: PhDr. Michal Filip, Ph.D.

Autor práce: Marcela Kopečná, DiS.

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinované studium

Ročník: III.

2019

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

20. ledna 2019

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Michalu Filipovi, Ph.D. za metodické vedení práce, pomoc a cenné rady. Dále děkuji Věře Kolářové, zakládající člence Cechu česko-moravských uměleckých dráteníků, která byla a je mou trpělivou učitelkou a rádkyní při drátování. Velké poděkování patří i mé rodině za podporu při studiu.

OBSAH

Úvod	6
1 Teoretická část	
1.1 Definice volného času	8
1.2 Funkce volného času	8
1.3 Hlavní aspekty drátování ve využití volného času	9
1.3.1 Psychohygienické aspekty využívání volného času	9
1.3.2 Kreativita	10
1.3.3 Vybrané morální aspekty trávení volného času drátováním	11
1.4 Drátování.....	12
1.4.1 Historie	12
1.4.2 Nářadí, vybavení a pomůcky	16
1.4.3 Materiál	18
1.4.4 Drátenické prvky	20
1.4.5 Spoje	20
1.4.6 Zdobné prvky	21
1.4.7 Výplety	21
1.4.8 Nastavení drátu	22
1.4.9 Ukončení práce s drátem	22
1.4.10 Ošetření hotových výrobků	22
1.4.11 Dráteníci v umění	23
2 Praktická část	
2.1 Ozdoby na stromeček	25
2.1.1 Příprava vyučovací jednotky	25
2.1.2 Drátování v kontextu Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání	27
2.1.3 Praktický postup	28
2.2 Strom života	29
2.2.1 Příprava vyučovací jednotky	29

2.2.2 Praktický postup	31
2.3 Odrátovaný hrnek	32
2.3.1 Příprava vyučovací jednotky	32
2.3.2 Praktický postup	34
Závěr	36
Seznam literatury a internetových zdrojů.....	38
Seznam příloh.....	39
Přílohy	40
Abstrakt	61
Abstract	62

Úvod

Dokázali byste vysvětlit, kdo to byl nebo je dráteník a co dělal, případně dělá dnes? A existují vůbec dráteníci i v dnešní době? Ano, existují, ale jejich hlavní náplň práce je poněkud odlišná od té, kterou dělali před sto či dvěma sty léty. Dnes, když se rozbije mísa či hrneček, vyhodí se a koupí se jiný. Dříve se rozbité části schovaly do té doby, než se ve vsi či ulici ozvalo: „Hrnce, misky, drátovaaaaat!“ nebo „Drátovat, letovat, hrnce spravovat!“ Také používání plastového nádobí a nerezových hrnců přispělo k jinému zaměření tohoto řemesla. Troufám si říci, že naštěstí nezaniklo, jen se o něm chvíli nevědělo. Několik nadšenců stále doma drátovalo. Jejich výrobky nešly dobře na prodej, drátovalo se spíše pro muzea a opravovaly se ty stávající, které se našly na půdách a ve sklepích.

V devadesátých letech minulého století nastal veliký boom drátenictví. V mnoha městech a větších vesnicích se začaly pořádat řemeslné trhy, jarmarky. Na hrady a zámky byli zváni řemeslníci jako doprovodný program k různým akcím. Mezi pozvanými nechyběli ani dráteníci. Nejprve to byli právě ti starší muži, kteří se věnovali tradiční práci s drátem a nabízeli klece, pasti na myši, kuchyňské nářadí, věšáky a věšáčky. Někteří se zaměřili na opletení hrnců, demižonů, váz a květináčů. Většinou s nimi jezdily i jejich ženy a ty se postupně začaly věnovat práci s měkkými dráty o menších průměrech. Vyráběly hlavně bižuterii. O drátování byl veliký zájem. Postupně bylo toto řemeslo povýšeno z užitkové funkce do dekorativní. (DUNAJ 2008:12)

Já osobně jsem se k drátování dostala díky paní Věře Kolářové, zakládající člence Cechu česko-moravských dráteníků. Ta mi ukázala a dokázala, že práce s drátem je velmi zajímavá nejen pro dospělé, ale že s ním mohou pracovat, s jistými bezpečnostními opatřeními, i děti. S oblibou říká, že drát jí nejprve zamotal hlavu a pak ruce. Díky ní jsem začala postupně pronikat do tajů tohoto krásného řemesla. Byla bych nerada, aby drátování upadlo v zapomnění, protože drát a práce s ním je zajímavá a v dnešní době nedoceněná technika.

Drát je lehce dostupný, cenově nenáročný, stejně jako nářadí, které potřebujeme. Je také snadno tvarovatelný, u měkkých drátů stačí jenom ruce (což popíšu v kapitolách věnovaných výrobě ozdob na stromeček a Stromu života). Případné chyby se nechají

snadno napravit rozmotáním a znovu vyrovnáním. Toto se ale stává minimálně, protože se říká, že v drátenictví není nepovedených či chybných výrobků. Vše je totiž originál.

Drátování je vhodnou aktivitou trávení volného času, což bych ráda v této práci dokázala. Jedinec si při drátování odpočine od svého zaměstnání, pravděpodobně bude vykonávat jinou činnost než v zaměstnání, v jeho rukách vznikne nové kreativní dílo, podporuje se estetické cítění. Největší přínos vidím v psychohygieně a v rozvoji kreativity. Drátování je vhodné pro všechny věkové kategorie, můžeme začít již u dětí předškolního věku. Je vhodné i pro seniory, kteří si tak procvičují jemnou motoriku, paměť a zrak. Není nijak náročné na pomůcky, ani na prostor, proto můžeme drátovat v mateřských školách, školách, školních družinách, mateřských centrech, domovech pro seniory. Drátování se můžeme věnovat v různých rukodělných kroužcích, ale můžeme uspořádat například tvořivé odpoledne jako jednorázovou aktivitu.

Cílem mé bakalářské práce bylo vytvořit částečně metodickou příručku pro využití drátování ve volném čase. Rozdělila jsem ji na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem popsala volný čas, jeho funkce a zamyslela jsem se, které funkce drátování splňuje. Pokusila jsem se hledat odpověď na otázku, zda je drátování vhodné jako volnočasová aktivita. Dále jsem stručně popsala historii, nářadí, materiál a základní techniky používané při drátování. Rovněž jsem se zmínila o umělcích, kteří dráteníky ztvárnili ve výtvarném, hudebním či literárním díle.

V praktické části jsem vytvořila tři programy pro různé věkové kategorie. Protože pracuji v mateřské škole, první program jsem popsala také z hlediska cílů a výstupů z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Všechny tři programy jsem prakticky vyzkoušela v různých zařízeních (mateřská škola, školní družina a domov pro seniory).

Vzhledem k tomu, že ještě neexistuje metodika tohoto řemesla, byla bych ráda, kdyby tato bakalářská práce byla příručkou pro další zájemce, kteří by se drátování rozhodli věnovat, případně je dále vyučovat.

Ve své práci se opřu o literaturu o volném čase a o drátování, o RVP PV, o své poznámky z návštěv Drotářského múzea v Žilině a výstavy Nomádi Evropy – Příběh slovenského drátenictví v Boskovicích, dále o vyprávění dráteníků, o jejich praktické zkušenosti, rady a doporučení.

1 Teoretická část

1.1 Definice volného času

Volný čas je poměrně často diskutovaným tématem. V odborné literatuře se setkáváme s různými vymezeními tohoto pojmu. Např. Hofbauer jej definuje takto:

„Volný čas (angl. leisure time, franc. loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ (HOFBAUER 2004: 13) V tomto pojetí tedy platí, že je to čas, kdy má jedinec splněny pracovní a nepracovní povinnosti. Do nepracovních povinností bychom zařadili všechny činnosti související se zajištěním svého života (strava, hygiena, spánek, zdravotní péče ...) a péči o rodinu.

Pávková čas dělí takto: *„Čas, který má člověk k dispozici, lze rozdělit na oblast povinností a oblast volného času. Oblast povinností zahrnuje zaměstnání, péči o domácnost, činnosti nezbytné k zajištění biologických funkcí a časové ztráty související s plněním povinností.“*

Oblast volného času zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou veřejně prospěšnou činnost a časové ztráty s těmito činnostmi související.“ (PÁVKOVÁ 2003: 14)

S volným časem může jedinec nakládat libovolně, svobodně. Hofbauer toto tvrzení ještě rozšířil: *„Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“ (HOFBAUER 2004: 13)*

S touto citací plně souhlasím. Domnívám se, že právě ono svobodné rozhodnutí o tom, co budeme vykonávat ve svém volném čase, zda nám bude aktivita příjemná a přinese nám uspokojení, je důležitým kritériem kvalitně stráveného volného času.

1.2 Funkce volného času

Volný čas má mnoho funkcí. Mezi ty hlavní patří odpočinek, kdy dochází k vyrovnání vlivu práce a k regeneraci pracovních sil; zábava a rozptýlení, kdy regenerují duševní síly; rozvoj osobnosti po stránce intelektuální, umělecké, fyzické, tvořivé či vzdělávací.

Současný francouzský sociolog volného času Roger Sue zmiňuje ještě funkci sociální, kdy se jedinec socializuje a symbolicky se přiřazuje k některé sociální skupině, a funkci ekonomickou, kdy jedinec, který tráví svůj volný čas aktivně, podává kvalitnější pracovní výkon. Zároveň do této funkce zařazuje i vynaložené výdaje účastníků na aktivity provozované ve volném čase. Horst W. Opaschowski do těchto funkcí zařadil ještě kompenzaci, při níž se odstraňují zklamání a frustrace; výchovu a další vzdělávání ve smyslu sociálního učení; kontemplaci, kdy jedinec hledá smysl života; participaci, kdy se účastník spolupodílí na vývoji společnosti.

V České republice jsou podle Hofbauera za funkce volného času pokládány tyto: relaxace, regenerace, kompenzace, sociální prevence a výchova. (HOFBAUER 2004: 15)

1.3 Hlavní aspekty drátování ve využití volného času

1.3.1 Psychohygienické aspekty využívání volného času

Psychohygienu je psychologická disciplína, která má za úkol pečovat o člověka z hlediska jeho vnitřní psychické stability, optimální výkonnosti a prožitku vlastního smysluplného života. Ve volném čase si relativně nejsvobodněji volíme činnosti v porovnání s ostatním životním časem člověka, ve kterém jsou většinou jeho aktivity do jisté míry určeny. Měli bychom si volit takové využívání volného času, které by vedlo k rozvoji osobnosti člověka. (SPOUSTA 1994: 35 – 37)

„Základní funkce volného času, tj. odpočinek, zábava, aktivní soužití se sociálním prostředím, zájmová činnost a vzdělávání jsou v konkrétních činnostech jedinců zastoupeny v různých proporcích. Volný čas skutečně je a zůstane sférou relativně svobodné volby činností, proto je subjektivně pocíťován jako nejčennější čas.“
(SPOUSTA 1996: 16)

V tomto čase je důležitá možnost seberealizace jedince. Ten potřebuje mít pocit smysluplného využití volného času. Nemá-li ho, pak je nespokojený a může to vést až k psychickému traumatu a výstřelkům v chování. Naopak, cítí-li se naplněn, je spokojen s vlastním způsobem života, má pocit životní pohody.

Intenzita prožitku činností se liší u každého jedince. Ne každá aktivita volného času je za volný čas skutečně pokládána.

Relaxace (uvolnění) a rekreace (zotavení) patří mezi hlavní funkce volného času. Psychohygienu (duševní hygiena) nám napomáhá k získávání duševní rovnováhy, k rozvoji zdravé osobnosti a je zároveň faktorem, který rozhoduje nejen o psychickém, ale i o tělesném zdraví, o psychické vyrovnanosti pro zvládnutí různých psychických stavů. Jelikož drátování je činnost aktivní, plně vědomá (nikoli impulsivní a nahodilá), jedinec se může a měl by se individuálně projevit, ale zároveň není izolován, je součástí určité sociální skupiny, ve které se prosazuje. (SPOUSTA 1994: 35 – 37)

Z těchto důvodů je, podle mne, drátování vhodnou formou trávení volného času.

1.3.2 Kreativita

„Volný čas lze chápat jako optimální sociální prostor pro sebezvoj osobnosti i v oblasti její kreativizace. Zároveň je to prostor vhodný i pro cílené formy kreativizace. Optimální proto, že na rozdíl od prostředí pracovního (školy, profese) musí být při výchovném působení daleko více respektována autonomie jedince, jeho zájem a spontánní spoluúčast (máme-li na mysli aktivity nabízené „zvenčí“). Kultivace tvořivosti totiž důsledný respekt k individualitě (autonomii) a spontaneitě jedince již apriori nejen předpokládá, ale vlastně nutně vyžaduje.“ (SPOUSTA 1994: 73)

Tvořivý přístup je podstatnou částí procesu vzniku finálního díla. Záleží ovšem na každém jedinci, do jaké míry využije svůj tvořivý potenciál. Nevyžadujeme ji pouze u jedince, který se drátováním zabývá, ale tvořivý by měl být i učitel či lektor, jelikož jdou ostatním příkladem, jsou ostatním modelem. V drátování podporujeme flexibilitu (pružnost), protože v průběhu vyrábění většinou můžeme a měníme přístup k práci, postup či samotný výsledek tvorby. S tím souvisí i originalita (novost), fantazie, představivost, schopnost koncentrace pozornosti, zaujetí, citlivost, odvaha, zručnost a emoční stabilita. Jedinec by měl mít jistou dávku kritičnosti.

Dle Vladimíra Spousty et al. při drátování použijeme spíše divergentní (rozbíhavé) myšlení, tj. „přemýšlení okolo problému“. Hledáme nové způsoby řešení, nové postupy,

nové materiály, vznikají stále nové vzory. Toto myšlení přímo rozvíjíme. (SPOUSTA 1994: 74)

Výuka drátování má svá specifika, ale v podstatě se držíme pravidel, která popsal Vladimír Spousta aj.:

„Při realizaci kreativního programu:

- *zabezpečme takovou atmosféru, která bude prosta napětí a rivality*
- *nezapomínejme (zvláště u dětí) na neustálou podporující zpětnou vazbu (akceptaci a ocenění)*
- *chovejme se partnersky a respektujme autonomii a spontaneitu druhých*
- *neustále sledujme, jak jsme při společných aktivitách sami obohacováni pohledem, přístupy našich partnerů, a využijme toho*
- *naučme se respektovat individuální zvláštnosti tvořivých osobností (...), i když se nám zdá, že komplikují, či dokonce „narušují“ společnou činnost*
- *nezaměřujme se výhradně na produkt, podporujme i libost z nacházení, z tvorby.“ (SPOUSTA 1994: 88)*

1.3.3 Vybrané morální aspekty trávení volného času drátováním

Drátování má veliký přínos rovněž v oblasti mravní výchovy. Jedinec má možnost utvářet si pozitivní mezilidské vztahy, rozvíjí se jeho schopnost spolupráce, empatie, pomoci druhým.

Jelikož jedinec tuto aktivitu navštěvuje dobrovolně, měla by být formována dobrovolná kázeň. Je zde určitě více svobody, volnosti, odpadá strach z negativního hodnocení. Na druhou stranu je nutné dodržovat určitá pravidla kvůli bezpečnosti jeho osoby a dalších účastníků a respektovat požadavky učitele, lektora. K těm se může samozřejmě slušně a přiměřeně vyjádřit. Během výuky se nejčastěji využívá vysvětlování, rozhovor, názorný příklad. (PÁVKOVÁ 2003: 26)

Úspěchy v manuálních činnostech, ale nejen v těch, vedou k prožitku radosti i méně úspěšným či dokonce neúspěšným žákům ve školním vyučování, či pracovníkům v zaměstnání. Takto si jedinci vytváří vztah k sobě samým, roste jejich sebevědomí.

Velmi důležité pro drátování je vytváření pozitivního vztahu k lidským výtvorům, k památkám, a tím výchova k vlastenectví.

Nesmíme pominout ani rozvoj kladného vztahu k práci a jejím výsledkům. Jedinci poznávají náročnost manuální práce. Mají možnost zažít pozitivní hodnocení a radost z výsledku. V drátování není nepovedených či špatných výrobků. Každý výrobek je unikátní, jedinečný, neopakovatelný.

Při této volnočasové aktivitě dochází rovněž k utváření pozitivních rysů osobnosti. Zvyšuje se kvalita mezilidských vztahů, rozvíjí se rozmanité specifické vlastnosti, jsou vyzvednuty jedincovy kladné rysy osobnosti. Důležitá je zde pozitivní motivace a pochvaly.

V neposlední řadě při této aktivitě rozvíjíme i společenské chování. Protože se při výuce v kurzech pracuje většinou ve skupině, účastníci se vyjadřují vhodnou formou, slušně prezentují své názory, chovají se slušně k ostatním. (PÁVKOVÁ 2003: 27)

Vždy je nutné respektovat věk a individuální zvláštnosti jedinců. (PÁVKOVÁ 2003: 27)

1.4 Drátování

1.4.1 Historie

Přesný počátek používání drátu a hlavně jeho využití jako šperku nelze pravděpodobně dohledat. Je jisté, že již v pravěku se bohatí lidé zdobili drátěnými šperky a ozdobami, využívali předměty vyrobené z drátu, vyráběli z něj kultovní předměty a opravovali prasklé hliněné nádoby stahováním. (VONDRUŠKOVÁ 2012: 9 – 10)

Velký pokrok byl učiněn vynálezem hrnčírského kruhu. Umožnil výrobu nádob z hlíny a keramiky a nepřímo podpořil i rozvoj drátování. Drátem se oplétaly také nové nádoby proto, aby se prodloužila jejich trvanlivost. Například „mlíčáky“ – hrnce na ohřev mléka – nestály přímo na vlastním dnu, ale na drátech, které rozváděly teplo i po stěnách a mléko bylo rychleji ohřáté a méně se připalovalo. Ze stejného důvodu se oplétaly bábokové formy – horký vzduch mohl cirkulovat i pod jejich dnem. Panstvo

drátování využívalo při stěhování – vzácné a drahé kusy porcelánu a nádobí si nechali odrátovat jako ochranu před rozbitím.

V antice se drát používal při zpevnování palisádových hradeb, ale zároveň byl významným a nenahraditelným materiálem pro šperkaře a zbrojíře.

Jeden z nejstarších nálezů měděného drátu na našem území pochází z období kolem roku 1900 př. n. l. Keltové používali drát ke zdobení, k opravování keramiky tzv. heftováním, tj. svazováním, a k výrobě kultovních předmětů a votivních darů (hlavně figurek zvířat).

Drát se využíval také ve středověku, ale jeho výroba byla velmi náročná a drahá, proto se jeho využití mnoho nerozšířilo. Používal se hlavně při výrobě různých částí vojenské zbroje, nejznámější jsou drátěné košile. V této době se zbytky drátu dostávají mezi obyčejný lid a ten z něj vyrábí jednoduché domácí pomůcky.

V 17. století, kdy lidskou práci nahrazují stroje, přinesla manufakturní výroba velké zlevnění výroby drátu. Toho bylo využito při výrobě různých domácích pomůcek a pomůcek pro zemědělství. (DUNAJ 2008: 11)

„Podle dostupných pramenů se drátenictví jako řemeslo objevilo v 17. století na Slovensku. Zemědělství a chov ovcí nestačily k obživě obyvatel podhorských a horských oblastí, a proto si přivydělávali vedlejšími pracemi.“ (DUNAJ 2008: 11) Mezi ně patřilo tkalcovství, dřevorubectví, uhlířství, formanství, výměna zboží. Ti, kteří odcházeli do Slezska, kde bylo několik drátoven, se seznámili s drátem a jeho zpracováním. Měl spoustu výhod – bylo možné snadno ho získat, cena byla více než přijatelná a ani přeprava nebyla náročná. Na Slovensku vznikly tři velké oblasti, kde se lidé práci s drátem věnovali. Ta nejvýznamnější byla kolem vesnic Velké Rovné, Dlhé Pole a Kolárovice na severozápadě Slovenska. Druhá byla kolem Trenčína a třetí kolem Spišské Magury. Život zde byl velmi těžký, proto byli převážně muži nuceni putovat za prací do jiných zemí. S nimi opouštěli domovy i jejich pomocníci, tzv. džarkové, což byli synové dráteníků nebo chlapci z vesnice. Dráteníci měli rozdělená území, aby se předcházelo neshodám. Ta přecházela z otce na syna. (GULEJA 1992: 14)

Velikou výhodou bylo to, že si dráteník své nářadí (několikery kleště s různými čelistmi, kružítko, kladívko, nůžky na plech, dřevěnou paličku, malou kovadlinku a případně další pomůcky na ohýbání a stáčení plechu), kolo drátu a již vyrobené drobné

výrobky nesl v dřevěné krosně na zádech. Proto se toto vandrovní řemeslo mohlo rychle rozšířit po celém světě.

Ve velkých městech, kde bylo práce dostatek, mohli se dráteníci slučovat a vytvářet dílny. V těch bylo možné nabízet širší sortiment výrobků a vyrábět větší předměty. Ty největší dílny byly v Rusku, odtud se zboží dopravovalo do Evropy a Asie.

Nejprve se z drátu vyráběly sítě do oken hospodářských budov, pasti na myši, klece, rošty na pečení masa a sušení chleba, náhubky pro dobytek, česáčky na ovoce, postupně přibýlo kuchyňské náčiní, držáky na poklice, věšáky na klobouky, šaty, ručníky, klíče, podložky pod hrnce, košíky a misky, stojany na vaření vajec, nosiče skleniček a lahví, držáky na noviny, košíky na květináče, čističe dýmek, ale i dlahy, stojany na pohlednice. Zejména v cizině vznikly nové výrobky, například dětské hračky (panenky, vláčky, letadla, postýlky, kuchyňky pro panenky...), kazety na cigarety, šperkovnice, krejčovské figuríny, kostry na pohřební věnce, lustry, rámečky na fotografie, zrcadla, obrazy, bezpečnostní mříže. Dráteníci nepoužívali jen drát, ale i plech. Z něj vyráběli hrnce na vaření ryb, šunky, chrliče na dešťovou vodu, konvice na mléko či vodu, formy na pečení, samovary, čajníky, lucerny. (VONDRUŠKOVÁ 2012: 57 – 58)

Když se Marii Terezii v roce 1741 narodil syn Josef II., věnovali jí dráteníci kolébku z tenkých drátků s důmyslnou technologií. Dvě koule udržovaly kolébku v pohybu. A při příležitosti jeho korunovace na císaře udržovalo tisíc dráteníků z Vídně a okolí drátěný most přes Dunaj.

Politická a hospodářská situace v 19. století se nevyhnula ani drátenictví. Na počátku 20. století byl rozvoj drátenictví zastaven. Rozpadem Rakousko-Uherska v roce 1918 vandrovnictví postupně zaniklo. Jiná situace byla v Americe, kde se tomuto řemeslu dařilo více než dobře. Vznikaly zde velké dílny, které měly své obchodní domy, zboží bylo nabízeno do velkých obchodních řetězců.

Vývoj a výroba nových materiálů – převážně plastů – vytlačovaly kovy, sklo a porcelán. Drátenictví v původní podobě v první polovině 20. století zaniká.

V současné době – hlavně během posledních třiceti let – zažívá svoji renesanci. Velikou zásluhu na znovuobjevení a udržování této tradice má slovenské Považské múzeum v Žilině. V roce 1956 byla soustředěna sbírka výrobků, náradí, předmětů denní

potřeby, osobních předmětů, dopisů, fotografií, oblečení, výučních listů, drotárských průkazů, pracovních knížek, živnostenských listů, katalogů výrobků, cestovních pasů, obrazů a knih souvisejících s dráteníky v Budatínském hradě právě v Žilině. O jeho založení se zasloužil mimo jiné i Karol Guleja, který svoji první drátenickou výstavu uspořádal již v červenci a srpnu roku 1940 v obci Dlhé Pole. Od roku 1990 pořádá toto muzeum Mezinárodní setkání drátenických mistrů a od roku 1995 přehlídky současné práce s drátem nazvané Premeny drôtu – trienále. (DUNAJ 2008: 13)

V Čechách se nejvíce vyrábí drobné užitkové a dekorativní předměty, šperky a mnoho lidí si nechává odrátovat předměty denní potřeby, například keramické hrnce či vázy. Drátování se věnují muži i ženy profesionálně či jako svému koníčku. *“Postupně vznikla celá řada kurzů a škol, nejvýznamnější byla bezesporu zadnotřebáňská. Mgr. Petr Musil, pedagog a dráteník, vytvořil ucelené cykly lekcí drátování pro začátečníky a pokročilé a vychoval v letech 2001 až 2007 více než 500 dráteníků.”* (DUNAJ 2008: 13) V roce 1999 byl založen Cech česko-moravských uměleckých dráteníků, jehož členy jsou i ti slovenští. Ten pořádá ve spolupráci s Regionálním muzeem v Jílovém u Prahy každoroční celostátní setkání dráteníků, jehož součástí je výstava a soutěž na předem zadané téma. (DUNAJ 2008: 13)

Drátování doznalo zásadní změny. Nejen to, že se vyrábí spíše menší a drobnější předměty, při jejichž výrobě se používají měkčí a slabší průměry drátů, což umožňuje poměrně snadnou práci také pro ženy. Drát se kombinuje s dalšími materiály – hodně jsou využívány korálky, skleněné perličky, polodrahokamy, dřevo, plast, kovy, polymerové hmoty, textil, keramika, plech, kameny. Vznikají tak nádherné brože, přívěsky, náušnice, náramky, prstýnky, ozdobné knoflíky, dekorativní předměty. *„Dnes snad neexistuje druh šperku, který by nebylo možné z drátů vyrobit. Ornamenty stáčené ze silných drátů připomínají keltské či slovanské ozdoby nalezené při archeologických vykopávkách, Další šperky využívají starých postupů, převzatých z tradiční textilní výroby. Jiné techniky jsou čistě drátenické, od klasických spirál až k volným variacím a originálním tvarům. Současná móda přeje kreativní rukodělné tvorbě a dobrým nápadům. A protože drátenické techniky nejsou složité, může si originální šperky vyrobit opravdu každý.”* (SAMOHÝLOVÁ, VONDRUŠKOVÁ 2006: 5)

Slovo dráteník pochází z němčiny ze slova der Draht = drát. Dráteníci používali různé techniky. Nejznámější je síťování, kterým se ještě dnes provádí opravy

poškozeného hliněného nádobí. Je stejné či hodně podobné technice, kterou se vyráběly drátěné sítě do oken jako ochrana před hlodavci. Další technikou je heftování, kdy se na obou stranách pukliny opatrně provrtaly šídlem (to se používalo při opravování oblečení a obuvi) malé otvory, těmi se provlékl drát a oba konce se několikrát vzájemně stočily kolem sebe, tzv. se svázaly. Je zajímavé, že se touto technikou nechaly a nechají opravit nádoby rozbité na více kusů (dokázáno to bylo i s miskou rozbitou na 30 kousků). Svazování, tzn. obtočení drátu kolem nádoby a vzájemné stočení jeho konců, se hojně využívalo při opravách puklých hrnců. Dříve se nevyhazovaly ani nádoby, kterým chyběla například výlevka či ucho. Dráteníci tu část vytvarovali z plechu a přidrátováli ji jemným drátkem. Dokonce zvládali opravy kotlů a drobné klempířské práce. A aby prasklé nádoby opravdu netekly, používali pevné škrobové lepidlo, které někdy nahrazovali chlebem smíchaným se slinami. Pak je dráteník vyzkoušel naplněním vodou, ponořením do vody, ale správná oprava se dala poznat i při poklepaní na dno – jasný a zvonivý zvuk byl znamením, že nádoba je opět v pořádku. (GULEJA 1992: 24)

1.4.2 Nářadí, vybavení a pomůcky

K drátování není potřeba žádného speciálního a drahého vybavení. Základem jsou:

- štípací kleště (boční či čelní) - ke stříhání (štípaní) drátů
- kleště s kulatými čelistmi – někdy se jim říká také ketlovací – na tvarování drátů, k výrobě oček, závěsů, záhybů a spirál. Výhodou je kónický tvar jejich čelistí, takže očka mohou mít různé průměry, záleží jen na místě, kde začneme očko stáčet

Doplňujícími kleštěmi jsou:

- kleště s plochými čelistmi – na tvarování drátů do hran, používají se při šití drátem, při stáčení drátu a spirál, k rovnání drátu, ke zploštění drátu. Dnes se vyrábějí tyto kleště se silikonovými čelistmi – výhodou je, že nedojde k poškození drátu zoubky, proto je používáme při práci s měkkými a lakovanými dráty
- kleště s půlkulatými čelistmi – na zhotovení ornamentů, při výrobě šperků, lépe se s nimi dostaneme do hůře přístupných míst

- špičaté kleště – na vytváření velmi jemných oček, jejich úpravy a opravy, při práci s nejjemnějšími drátky při smyčkových výpletech – výhodou jsou dlouhé a hodně tenké čelisti
- pean – nazývaný též rybářské kleště – na zalamování drátu v ozdobných výpletech

Další nářadí, které není naprosto nezbytné (pro volnočasové aktivity):

- pilník na železo – k obroušení ostrých konců drátů
- brusný papír na kov o jemnosti 200 až 250 – ke zbavení rzi a nečistot
- bavlněná tkanina nebo kůže – k narovnání a očištění drátů
- pravítko či metr
- kopyto – pomůcka na zhotovení více shodných tvarů či výrobků (lze je zakoupit v obchodech pro kutily či výtvarníky, ale dráteníci si je většinou zhotovují sami)
- destička s kolíky – na ohýbání drátů a vytváření ornamentů
- větší jehla či dlouhý hřebík – na výrobu nejjemnějších spirál
- pletací jehlice – rovněž na výrobu jemných spirál, ale také lze na nich tenký drátek plést jako vlnu
- navíječka pružin – rychlé a stejnoměrné stočení drátů, ruční či elektrický pohon, samovýroba či výroba na zakázku
- kovadlina nebo ocelová podložka – k vyrovnání ocelových drátů s většími průměry, k rozklepávání pružin nebo ozdob, vhodné je podložit filcem nebo gumou, které tlumí nárazy
- zámečnické kladivo s hranatým čelem – k narovnání drátů
- vyklepávací kladivo na plech s kulatou hlavou – k vyklepávání pružin
- kladivo s částí hlavy z plastu, dřevěné kladivo – používáme při práci s měkkými kovy
- ocelové nebo dřevěné tyče s různými průměry a různými průřezy (kruhový, čtvercový, trojúhelníkový) – na navíjení pružin. V tyči by měl být otvor, do kterého se zachytí jeden konec drátu = ochrana před prokluzováním. Dřevěné tyče musí být vyrobeny z tvrdého dřeva, do měkkého by se drát zařezával, neboť se musí pevně utahovat
- ketlovací jehlice – na dotvarování ornamentů

- trn na prsteny – na výrobu prstenů, lze nahradit měchačkou, tužkami, dřevěnými tyčkami
- pilník s jemnou hrubostí – na dočištění ostrých konců
- lešticí pasta – k leštění mosazného a měděného nelakovaného drátu – drát získá vyšší lesk a je zároveň ochráněn (DUNAJ 2008: 14 - 15; VONDRUŠKOVÁ 2012: 96 – 97)

1.4.3 Materiál

„Za více než 200 let existence drátenického řemesla se technické možnosti značně rozšířily. Dnešní dráteníci mají na výběr daleko bohatší sortiment drátů a dalších materiálů. ... Velký rozvoj zaznamenaly drátenické techniky, které převzaly i některé postupy z jiných oborů a v souvislosti s novými druhy drátů umožnily vývoj současného širokého a pestrého sortimentu výrobků.“ (VONDRUŠKOVÁ 2012: 94)

Velmi důležitý je výběr vhodného materiálu. Řídíme se tím, k čemu nám bude výrobek sloužit, místem umístění a jeho velikostí. Na odrátování či na výrobu rozměrnějších užitkových předmětů použijeme silnější dráty, např. ocelové či pozinkované, naopak na výrobu šperků použijeme slabší dráty z měkčích materiálů, např. hliníkové či pozinkované. Rovněž se musíme řídit místem umístění výrobku – některé povrchové úpravy nejsou vhodné pro venkovní užití. Další hledisko, ke kterému musíme přihlídnout, jsou zdravotní alergie. (DUNAJ 2008: 16)

Dráty

- železné, respektive ocelové – nejčastěji používané; pevné, ale poměrně křehké; možno upravit žíháním – pak jsou měkčí a lépe tvarovatelné; nejvíce používané tloušťky od 0,4 mm až po 4 mm; z těch nejsilnějších průměrů se vyrábí převážně konstrukce a spirály, střední průměry jsou vhodné na oplétání keramiky a k výpletům ploch, tenké průměry (vázací dráty) se používají na spojování silných drátů (tzv. sešívání) či na výrobu drobnějších předmětů; patří sem také chirurgické (zubařské) dráty, které mají nerezovou úpravu, zdravotnické atesty a vyrábí se z nich převážně šperky

- měděné – měkké; snadno tvarovatelné; snadno dostupné; nejvíce oblíbené; průměry od 0,1 mm do 2 mm; bez povrchové úpravy se používají minimálně – oxidují (zezelenají), proto se lakují, např. bezbarvým lakem (zlatočervená barva) či barevnými laky v poměrně široké škále barev; používají se na ozdobné výplety, výrobu drobných předmětů, šperků; nepoužívá se pro výrobu větších dekorací, protože se relativně snadno poškodí povrch
- mosazné – tvrdé; křehké; snadno se lámou v místech ohybu; barva a tvrdost se řídí poměrem mědi a zinku; nový drát má zlatavou barvu, proto se používají při výrobě šperků; starší drát je tmavší, má šedozelelou patinu; jsou vhodné k postříbření či pozlacení; na výrobu šperků se používají jen ty nejmenší průměry
- hliníkové – měkké; lehké; dobře se tvarují; křehké; protože se snadno lámou, používají se větší průměry na výrobu plastik; ke zlepšení kvality a získání široké škály barev se upravují eloxováním
- pozinkované – ocelové či měděné – matně stříbrná až šedá barva připomíná zašlé stříbro; často se používají, hlavně v kombinaci s černým drátem; ke zhotovení konstrukcí; ozdobné výplety; průměry od 0,5 mm do 3 mm; ochranná vrstva zinku zabraňuje korozi a opotřebení, proto jsou vhodné do exteriérů; mohou se pájet, proto se používají při zhotovování náročnějších a větších objektů; nevýhodou je horší dostupnost, menší průměr než 0,5 mm se velmi těžko shání
- včelařské pocínované nebo nerezové – pevné; odolné; tenké; jemné; velmi oblíbené; cenově dostupné; používaný průměr je 0,375 mm; vzhledem připomíná stříbrný drát; zdobení kraslic a výroba drobných předmětů; nevýhodou je oxidace (tmavě šedá barva) a menší ohebnost proti měděným drátům; nerezové – tvrdší; stálý kovový lesk; průměry od 0,1 mm do 2 mm; prodávají je v potřebách pro včelaře a v prodejnách výtvarných potřeb; paměťové drátky – vhodné na výrobu šperků, výpletů, ozdob; často se kombinují s korálky; nevýhodou je jejich tvrdost a nemožnost opravit chybu při práci
- měděné nebo ocelové dráty postříbřené, nebo lakované barevné – nízká hmotnost; dobře tvarovatelné, mnoho barev; různé průměry; výroba šperků a ozdob; nevýhoda lakovaných drátů – při práci i při používání je možné poškodit lak

- vázací dráty používané v zahradnictví a floristice – potaženy polyvinylchloridem, což omezuje jejich použití
- osteofix – hypoalergenní; z ušlechtilé oceli; průměry od 0,2 mm do 1 mm; 3 typy – měkký, polotvrký a tvrdý; výroba koncovek pro náušnice; nevýhodou je malá dostupnost (většinou specializované obchody s výtvarnými potřebami nebo pro zubaře) (DUNAJ 2008: 16 – 17)
- dráty obtáčené nitěmi, tzv. gympa – velká barevná škála; vhodný ke kombinaci s textilem (VONDRUŠKOVÁ 2012: 94 – 95)

1.4.4 Drátenické prvky

„Základní drátenické prvky jsou linka, vlnovka, pružina, očko a spirála. Od nich je odvozena řada dalších prvků, používaných na ozdoby a detaily.“ (DUNAJ 2008: 20)

- linka – rovný, hladký, čistý drát; na výrobu koster a základních i ozdobných prvků
- vlnovka – na výrobu jednoduchých ornamentů a na ozdobné výplety, různé tvary (viz Příloha I)
- pružina – z nich se vyrábí smyčky, jimiž se ornamenty vyplétají, nebo slouží jako ornamenty samostatné; různé průměry, různé tvary (viz Příloha II)
- očko – základ pro spirály, základní spojovací prvek, samostatná očka můžeme spojit do řetězů či řetězových výpletů
- spirála – nejčastěji používaný prvek, samostatný prvek, jako ozdobné zakončení, při navazování drátů (viz Příloha III) (DUNAJ 2008: 20 – 29)

1.4.5 Spoje

- pevné spoje – pevné a nepohyblivé spojení, bodové, vázané; slouží ke spojení ornamentu či výpletu s kostrou tzv. šitím; kroucené – k navázání vázacích drátů
- spoje s očkem – pevné či pohyblivé (záleží na velikosti očka a zmáčknutí kleštěmi, u pohyblivých možno využít spoj očko – očko, očko – háček, kdy háček je vlastně nedotočené očko)

- rozebíratelné spoje – nejčastěji používané při výrobě šperků, spoj očko – háček, háček – háček (DUNAJ 2008: 30 – 31)

1.4.6 Zdobné prvky

„Jsou to drobné drátenické prvky. Mohou být součástí kostry výrobku, výplní, která slouží ke zpevnění nebo jako ozdoba. Jejich množství je nepřeborné. Původní vycházely z lidové tvořivosti, zejména z bohatosti výšivek na krojích. Častá byla srdíčka, květy, čtyřlístky apod. Dnes záleží jen na fantazii jejich tvůrce. Zhotovujeme je buď v ruce, nebo pomocí kopyt. Využíváme přitom základní drátenické prvky, spirály, očka, pružiny, linky a jejich kombinace.“ (DUNAJ 2008: 33)

1.4.7 Výplety

Výplety zpevňují konstrukce, ozdobně vyplní plochu, chrání výrobek před poškozením.

- základní – oplétání nádob rozbitých i nových, ozdoba; základ tvoří kostra ze tří až čtyř drátů, které v polovině stočíme či sešijeme tenkým drátem. Tuto kostru položíme na střed dna nádoby a všech šest až osm drátů rovnoměrně vyvedeme ze dna k hornímu okraji nádob. Dalším drátem spirálovitě obtáčíme nádobu a každý drát z kostry jednou či dvakrát obtočíme a pokračujeme k dalšímu drátu z kostry.
- linkový – oplétání větších nádob, figurální a prostorové objekty; spirálový – hlavně dna nádob (k drátěné kostře volnou spirálu přišijeme tenkým drátem), lineární – prostorové objekty, např. pastičky na myši, klece (podobné spirálovému, ale drát se klade nad sebe), obtáčený – vázací drát obtočíme kolem drátu z kostry
- smyčkový – nejčastěji používaný, vyplní plochu, vytvoří objem, pevný, zdobný, mnoho tvarů, výroba mis, talířů, prostorových i plošných objektů; základem jsou pružiny, z nich se vytvoří smyčky a ty se k sobě sešívají
- plotový – málo pevný, výplety do rámců
- králičí pletivo – možnost přidávat dráty během výpletu, oka v jednom výrobku mohou mít různé velikosti; malá nosnost, proto spíše také výplety do rámců

- košíkářský – stejný jako technika pletení košíků, výborně drží tvar, hustý, pevný, ale vysoká spotřeba drátu, proto se používá při oplétání drobných předmětů
- šitá krajka – přejatý z textilní výroby, používáme měkké a tenké dráty, jednoduchý, mnoho vzorů, zdobení kamínků, vajíček, keramiky, skla; výplň plochy; střídavý výplet – podrobný postup popsán v kapitole Drátovaný hrnek; sloupkový výplet – smyčky v drátované řadě se zachytávají do smyčky v předešlé řadě (DUNAJ 2008: 34 – 37)

1.4.8 Nastavení drátu

Snažíme se, abychom drát často nenavazovali, ale nepracujeme ani s příliš dlouhým drátem. Spoj musí být pevný, aby při další práci nepovolil, a neměl by, pokud není dekorativní, být na první pohled vidět a ani cítit na omak.

- kroucený spoj – nejčastěji používaný
- očko, spirála – v základním výpletu
- zdvojený výplet – při práci s tenkými dráty, u výpletu šitou krajkou (novým drátem opíšeme poslední oblouček) (DUNAJ 2008: 32)

1.4.9 Ukončení práce s drátem

Správné zakončení je důležité pro pevnost výrobků, z estetického hlediska a z hlediska bezpečnosti. Na rubu zakončujeme práci u plochých předmětů, u prostorových se snažíme o co nejmenší nápadnost. Můžeme zakončit zasunutím pod výplet, obtočíme kolem kostry, vytvoříme zdobný prvek. Konce drátu nestříháme, ale ulamujeme ukroucením. (DUNAJ 2008: 37)

1.4.10 Ošetření hotových výrobků

Z důvodu prodloužení životnosti drátovaných objektů a odrátovaných výrobků a zvýraznění jejich krásy provádíme povrchovou úpravu. Dříve se používalo tzv. černění, kdy se rozžhavený železný drát ponořil do oleje, nebo speciální patinovací pasta z krému na boty (musel obsahovat včelí vosk), jedlého oleje a černého grafitu. Ta se

nanesla na výrobek, nechala dva dny schnout na vzduchu a pak ji dráteník překartáčoval.

Dnes se používá hlavně galvanické pokovování zinkem, mědí, niklem, cínem, chromem, můžeme i zlatem, stříbrem. Rozhodující je, zda výrobek přijde do přímého styku s potravinami.

Nejběžnější domácí ošetření se provádí jedlým olejem, který nanese do všech záhybů a poté přešetříme suchým bavlněným hadrem. Prach odstraníme umytím či suchým kartáčem s jemnými štětinami.

Někteří profesionální dráteníci používají úpravu tanátováním pro sjednocení barevného odstínu drátu. Drát se ponoří do 5% roztoku taninu v lihu a vodě.

Lze použít i bezbarvý lak, ale přirozený je matný povrch drátu, proto se tato technika používá minimálně.

Nerezové a lakované dráty nijak neošetřujeme, ocelové naopak ošetřit musíme, protože postupně korodují. (DUNAJ 2008: 19)

1.4.11 Dráteníci v umění

Dráteníci se stali vděčným tématem pro umělce ze všech oblastí. Jejich přehled uvádí ve své knize „Svet drotárov“ Karol Guleja. Z jeho díla namátkou vybírám: František Jan Škroup v roce 1826 složil první českou operu „Dráteník“, která má silný vlastenecký náboj. Adolf Heyduk do své sbírky básní „Kam píseň zaletí“ z roku 1947 zařadil básně Trenčanské chaloupky a Slováčkovo loučení a do další sbírky „Cymbal a housle“ z roku 1926 básně Sirotek v cizině, Šťastný ubožák a Dratařík. V nich popisuje nelehký život dráteníků a vyznává se ze své lásky ke Slovensku. Dráteníky objevíme jako téma pro litografie, rytiny, oceloryty, oleje na plátně, dřevoryty a dřevořezby, lepty, sochy ze sádry, hlíny i bronzu. Rád je maloval i Mikuláš Aleš a Josef Mánes. V roce 1977 byla v tehdejší Československé socialistické republice vydána série pěti poštovních známek, na kterých byly vyobrazeny výrobky z drátu, např. kohout, letadlo, drak, lokomotiva. Toto téma zajímalo umělce po celé Evropě. (GULEJA 1992: 92 – 130)

Obrazu dráteníků v umění se věnuje i Alena Vondrušková v knize „Drátenictví“. V kapitole Pohorská vesnice se věnuje Boženě Němcové, která v roce 1856 napsala román Pohorská vesnice. Hlavní postavou je chudý potulný dráteník, který zachrání život oblíbeného chodského hraběte, jehož napadnou bavorští lupiči. Dráteník je za svůj statečný čin odměněn stálým místem šafáře u hraběte. Jeden z lupičů se časem vrátí a opět se pokusí hraběte zabít, ale dráteník předstoupí, hraběte zachrání, ale sám umírá. Na náhrobek mu hrabě nechává vyrýt nápis ve zlatě „Bratr bratru.“ (Základ je pravdivý, jen se děj odehrává ve středočeské Březnici a hrabětem je sám hrabě Kolowrat, který se postaral o vyhoštěného těžce nemocného slovenského dráteníka Jana Gallika. Ten, i přes jeho péči, zemřel, ale je v Březnici pochován.) (VONDRUŠKOVÁ 2012: 31)

2 Praktická část

2.1 Ozdoby na stromeček

2.1.1 Příprava vyučovací jednotky

Námět: vánoční stromeček, ozdoby

Úkol: výroba jedné až tří ozdob na stromeček z drátů, případně korálků

Motivace: společné povídání s dětmi o tom, jaké ozdoby mají na vánočním stromečku; ukázka drátovaných ozdob a povídání o drátenících a o jejich životě: „Dráteníci, kteří své řemeslo vykonávali na našem území, pocházeli ze Slovenska. (Lze ukázat na mapě oblasti kolem Žiliny a Spišské Magury.) Protože tam byly převážně hory a malá políčka nestačila uživit všechny členy rodin, museli se hlavně muži živit jinak. V nedalekém Slezsku (opět možno ukázat na mapě) byly továrny na výrobu drátu. Ten nestál moc peněz, dal se snadno stočit do kola a pověsit na drátenickou krosnu. To byla dřevěná skříňka, kterou nosili dráteníci na zádech a v ní měli uložené nářadí a kousky plechu. Muži vandrovali (= cestovali pěšky) nejen po blízkých zemích, ale odpluli i přes oceán až do Ameriky. Jejich život byl hodně těžký. Často spali na seně ve stodolách, ve chlévech spolu s dobytkem. K jídlu měli většinou brambory, maso v jejich jídelníčku chybělo. Když byli nemocní, museli jim stačit bylinky, na lékaře nebyly peníze. Oblečení bylo také špatné, často jim musela stačit jedna košile a jedny kalhoty, přes sebe nosili přehozenou ovčí kůži, tzv. huňu. Ta jim sloužila i jako příkrývka. Děti dráteníků většinou nechodily do školy, pouze v neděli navštěvovaly kostel a tzv. „nedělní školu“, kde se naučily trochu číst, většinou se jen podepsat a základy počtů. Muži byli často dlouho pryč z domova, někdy se vrátili domů na Velikonoce či Vánoce. Někdy se ze světa nevrátili vůbec.“ (viz Příloha IV), o džarcích: „Ani děti dráteníků neměly jednoduchý život. Už jako malé musely maminkám pomáhat na polích, chodily sbírat lesní plody a dřevo do blízkých lesů. Strava byla chudá, většinou jedly jen brambory, maso téměř neznaly. Jestliže měl dráteník syna a ten dosáhl věku sedm až deset let, odcházel s tatínkem či mistrem (= většinou příbuzný chlapec, který si ho vzal s sebou a chlapec se u něj vyučil drátenickému řemeslu) do světa. Těmto chlapcům se říkalo „džarkové“. I oni těžce pracovali a vydělané peníze posílali mamince domů. Občas se stávalo, že jim lidé za práci nezaplatili, a to potom ještě dostali výprask od

tatínka či mistra. Tito chlapi vyráběli převážně hračky.“ (viz Příloha V); praktická ukázka výrobků (z vlastních zdrojů)

Pracovně technické informace: věková kategorie 5 – 6 let, tj. děti v předškolním věku; časová dotace 0,5 – 1,5 hodiny – záleží na složitosti výroby a na počtu vyrobených ozdob (u dětí mladšího věku je vhodné práci rozdělit do dvou až tří dnů, protože jsou snáze unavitelné); pracovní plocha přizpůsobená tomuto věku

Materiál: cca 0,5 metru hliníkového drátu o průměru 1 mm nebo měděného drátu o průměru 0,8 mm; cca 1 metr barevného drátu o průměru 0,3 mm na vyplétání a barevné korálky spíše menších velikostí s otvorem větším než vyplétací drát

Pomůcky: formičky, štípačky, kleště s plochými čelistmi, ketlovací kleště, peán, širší miska na korálky

Vzdělávací a výchovné cíle: kognitivní cíl – děti rozvinou své znalosti o drátenicích, o džarcích, o jejich výrobcích; afektivní cíl – při práci děti rozvinou svoji ohleduplnost a vzájemně spolupracují při práci ve skupině; psychomotorické cíle – děti budou pracovat s novým materiálem – drátem, novými pomůckami – kleště, peánem; vyrobí ozdobu; procvičí jemnou motoriku při tvarování drátu, navlékání korálků, provlékání, obtáčení, stříhání kleštěmi; rozvinou prostorovou představivost; rozvinou koordinaci ruky a oka při navlékání korálků; rozvinou svoji představivost a fantazii

Hodnocení: použijeme „... *autentické hodnocení jako typ hodnocení, který hodnotí kvalitu tvůrčího procesu. Objektem autentického hodnocení je skutečná tvorba, při níž vznikají nové hodnoty: výtvarná díla, tvůrčí dramatické projevy, výstavy, vlastními silami vydávané časopisy, projekty a výzkumy atd.*“ (SLAVÍK 1999: 105), které je do určité míry intuitivní a probíhá při každé činnosti. Konkrétně použijeme slovní hodnocení, kdy se zaměříme na: formování drátu – zda věrně kopíruje formičku dostatečným utahováním a tvarováním prsty; stáčení oka – zda správně uchopí drát do kleští či peánu a dotočí oko, aby bylo kompletně uzavřené; obšívání – zda dostatečně pevně a pravidelně obšívá formu; provlékání – zda je pravidelně rozmístěné po celé formě; zalamování – zda je pravidelně rozmístěno uvnitř formy a zda vzniklo jen jemným pootočením kleští; rovnání – zda je výrobek vyrovnán do roviny. Hodnotíme samostatnost jedince při práci. Nehodnotíme výběr korálků – to záleží na estetickém cítění každého jedince. Dále slovně ohodnotíme jedinečnost každého výrobku, oceníme

originalitu výrobků, podpoříme tvůrčí činnost jedinců, podpoříme je v hledání alternativních způsobů drátování, vymýšlení nových vzorů a postupů. Zvláště u dětí používáme kladné a motivující hodnocení, častěji je kontrolujeme, pomáháme jim.

Poznámka z praxe – ne všechny děti chtějí mít výrobky obšité, či vypletené korálky, či zalamované. Nenutíme je, necháme na jejich rozhodnutí, jak bude jejich ozdoba vypadat.

2.1.2 Drátování v kontextu Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání

Jelikož drátování splňuje vzdělávací cíle všech pěti vzdělávacích oblastí uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, soudím, že může být plnohodnotně zařazeno jako využitelná technika při práci s těmito dětmi:

- Dítě a jeho tělo – rozvoj pohybových schopností, koordinace ruky a oka, osvojení si praktických dovedností.
- Dítě a jeho psychika – při povídání si o drátenicích, džarcích a jejich životě procvičení řečových a jazykových dovedností, rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj smyslového vnímání, rozvoj kreativity, procvičování sebeovládání, rozvoj estetického cítění.
- Dítě a ten druhý – vzájemná spolupráce, pomoc, prosociální chování.
- Dítě a společnost – seznámení se s životem v minulosti, seznámení se se současným drátenickým řemeslem, rozvoj estetického vkusu, rozvoj kulturně-společenských postojů, návyků a dovedností.
- Dítě a svět – vytvoření si povědomí o kulturním a technickém prostředí (minulost, současnost, vývoj, rozmanitost). (RVP PV 2004: 15 – 30)

Konkrétní očekávané výstupy z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání:

Při drátování dochází k psychickému i fyzickému rozvoji dítěte, k navazování nových kontaktů nejen s dětmi, ale i s dospělými. Dostává se mu nových informací, nových praktických dovedností, poznává nové prostředky. Musí dbát nejen o svoji bezpečnost,

ale i o bezpečnost druhých, orientovat se v prostoru a být platnou součástí skupiny. Důležitá je koordinace ruky a oka, jemná motorika. Používá a rozvíjí všechny smysly, ale převážně hmat, zrak, sluch, protože pracuje podle pokynů. Napodobuje jednoduchý pohyb podle vzoru. Procvičuje řečové schopnosti a komunikativní dovednosti při vyjadřování svých myšlenek, formulaci otázek a odpovědí, vyprávění, učení se nových slov. Rozvíjí svoji kreativitu, představivost, tvořivost, vkus, barevné cítění. Učí se soustředění se na činnost, dokončení výtvoru. Získává sebedůvěru a sebevědomí, učí se ovládat své emoce, pomoci druhému, požádat o pomoc, spolupráci, dělení se o materiál i pomůcky, toleranci. Dále se učí respektovat pravidla. Získává povědomí o novém národu, nových zemích, kulturách, poznává nová umělecká díla. Poznává život v minulosti. (RVP PV 2004: 15 - 30)

2.1.3 Praktický postup

Ještě před vlastní prací si s dětmi prohlédneme materiál, se kterým budou pracovat. Vyzkouší si pevnost drátů, zkusí si je ohnout, několikrát stočit a ostrost jejich konců. Vyzkouší si práci s kleštěmi a peánem – štípání, držení, tvarování drátu do oka.

Na zhotovení kostry použijeme formičky na pečení cukroví. Drát si opticky rozdělíme na polovinu (lze v polovině ohnout, máme-li formičku se záhybem v dolní části, např. hvězdičku) a přiložíme ke spodní části formičky. Prsty tvarujeme drát podle formičky, můžeme použít i kleště s plochými čelistmi a zlehka jimi drát přimačkávat. V tomto případě jsou dráty dostatečně měkké, stačí tvarovat pouze rukou. Po úplném dotvarování stočíme oba dráty několikrát kolem sebe, jeden odštípáme a z druhého pomocí peánu či ketlovacích kleští vytvoříme drobné oko. Zbytek drátu také odštípáme. Nyní kostru stáhneme z formičky, rukou vyrovnáme případné nerovnosti, kleštěmi s plochými čelistmi zmáčkeme konce odštípnutých drátů, aby nebyly ostré. (Lze použít i jemný pilník.) Tuto kostru můžeme považovat za hotovou. Můžeme ji pověsit na stromeček nebo ji přichytit velmi jemným drátem do papírového vánočního přání.

Kostru můžeme vyplést tenkým barevným drátem, kdy si barevný drát několikrát obtočíme v místě stočení drátů kostry a libovolně kostru vypleteme. Zakončujeme opět

několikerým obtočením v místě stočení. Tenký drát můžeme použít pouze jeden, či jeho barvy kombinovat.

Další variantou je použití barevných korálek. Můžeme je navlékat libovolně při vyplétání, nebo jimi kostru tzv. obšít. Tenký drát obtočíme v místě stočení, navlečeme korálek, obtočíme kostru, opět navlečeme korálek, obtočíme kostru. Takto pokračujeme do úplného obšití celé kostry. Zakončíme opět obtočením stočeného drátu. Tenký drát opatrně utahujeme, aby korálky zůstaly na vnější či na vnitřní straně kostry.

Tenký drát ve výpletu můžeme ještě upravit tzv. zalamováním, kdy drát uchopíme do peánu a jemně pootočíme. Tím se drát lehce „zdeformuje“, což vytváří velmi zajímavý efekt.

Hotový výrobek ručně srovnáme, dotvarujeme. Je možné místa odštípnutí, stáčení a obtáčení srovnat lehkými údery dřevěnou paličkou.

Děti pracují vždy pod dohledem učitelky (lektorky) v menších skupinách (dle vlastní zkušenosti s touto věkovou kategorií je ideální počet 4 – 6 dětí, u starších dětí lze počet přiměřeně zvyšovat, naopak s mladšími dětmi pracujeme individuálně). Vždy pracujeme u stolu, na kterém je vše nachystáno a kde děti mají dostatek místa. Předcházíme tím zraněním. Dbáme, aby se děti neškrábly o drát (konce drátu můžeme obalit lepicí páskou či náplastí), nezranily se kleštěmi či nespolkly korálek.

Po celou dobu práce se u dětí projevuje kreativita a barevné cítění. Některé děti mají ozdoby velmi jednoduché, některé použijí všechny výše zmíněné varianty. Některé děti volí jednu barvu korálek, některé kombinují barvy, které spolu ladí, a některé mají výplet hodně barevný.

Fotodokumentace – viz Příloha VIII

2.2 Strom života

2.2.1 Příprava vyučovací jednotky

Námět: význam Stromu života v dnešní době

Úkol: výroba Stromu života s polodrahokamy

Motivace: vyprávění o významu Stromu života – záleží na věku účastníků – pro školní věk: „Strom života je v dnešní době velmi módní doplněk. Má fungovat jako amulet, tzn. nosit štěstí a ochraňovat majitele. Zároveň je to symbol života, nesmrtelnosti. Stromy nám přináší množství životadárných i léčivých plodů a důležitou surovinu – dřevo. Významné jsou pro všechna náboženství. Například keltští druidové pod stromy nejen obětovali, ale také vyučovali. Věřili totiž v strom jako ve zdroj nezměrné moudrosti a poznání. Rovněž rodokmeny se sestavují do tvaru stromů. A aby lépe ochraňoval, můžeme zesílit jeho účinky použitím polodrahokamů.“; pro seniory přidáme i povídání o duchovním významu Stromu života: „Strom života symbolizuje Boha Stvořitele, jednoty a vzájemné propojenosti všeho živého. Rovněž symbolizuje život v rajské zahradě před prvotním hříchem. Spojuje nebe a zemi, hmotu a ducha, setkání lidského ducha s Bohem. Někdy bývá nazýván také Stromem života a nesmrtelnosti. Kořeny má ve vodě v podsvětí, jeho kmen představuje pozemský svět a jeho větve směřují do nebe. Je symbolem plodnosti, nesmrtelnosti a znovuzrození. Oslavují se jím nově narozené děti. Je to emotivně silný a pozitivní symbol, amulet ráje, hojnosti, dostatku, síly, vitality, plodnosti, ochrany, stvoření, zrození. Účinky amuletu lze zesílit použitím polodrahokamů.“ – viz Příloha VII

Pracovně technické informace: věková kategorie 10 let – neomezený věk, záleží na motorice rukou, kdy je potřeba mít určitou sílu na stáčení a utahování drátů (prakticky vyzkoušeno s věkovou kategorií 12 – 14 let, tj. starší školní věk, a v domově pro seniory), časová dotace 1,5 – 2 hodiny během jednoho dne

Materiál: libovolně velký kruh, který lze vyrobit či zakoupit již hotový (možno použít kroužky na záclony s minimálním průměrem 5 cm), zde je použit kruh z nerezového ocelového drátu o průměru 1,5 mm, kruh má průměr 7,5 cm (zakoupen v hobby marketu); osm kusů měděného drátu o průměru 0,4 mm – jejich délka bude čtyřnásobek průměru kruhu, zde 30 cm; kamínky s otvorem – nejlépe polodrahokamy (lze použít například korálky, ale celkový vzhled není přirozeně plastický)

Pomůcky: štípací kleště, pean

Vzdělávací a výchovné cíle: kognitivní cíl – děti získají nové či rozvinou stávající znalosti o Stromu života a jeho významu v dnešní době; afektivní cíl – děti rozvinou svoji ohleduplnost a spolupráci při práci; psychomotorické cíle – děti budou pracovat s novými materiály a pomůckami; procvičí jemnou motoriku a rozvinou koordinaci

ruky a oka při splétání drátů a provlékání polodrahokamů; rozvinou svoji fantazii a představivost; rozvinou estetické citění při volbě polodrahokamů; rozvinou prostorovou představivost

Hodnocení: autentické, kdy hodnotíme originalitu, jedinečnost, případný alternativní postup, alteraci. U některých jedinců se může dostavit „pocit chyby“. *„To je normální součást každého tvůrčího postupu. Jak víme, chyby jsou zde pouze relativní, ale přesto je nutné naučit žáky s nimi zacházet. Jde totiž o to, že pocit chyby v expresivní tvorbě vyplývá z nějakého nesouladu mezi vnitřní představou a jejím zvnějšťeným výrazovým projevem. To znamená, že hledání vhodné korekce je vlastně objevováním lepšího způsobu vyjádření vlastního vnitřního světa, tj. vlastních zkušeností, znalostí, dojmů.“* (SLAVÍK 1999:98 – 99). Volíme průběžné slovní hodnocení, kdy hodnotíme jednotlivé činnosti – navázání drátu na kovovou konstrukci – pevnost; vzájemné stáčení – pevnost a pravidelnost; utažení a obtočení – pevnost a rovnoměrné rozmístění do kruhu; zalamování – jemnost pootočení peánem; zakončení – vyrovnání do roviny a čisté odštípnutí zbylých drátů. Po dokončení hodnotíme celkový vzhled výrobku – originalita a zpracovanost. Dále hodnotíme samostatnost při práci.

2.2.2 Praktický postup

Měděné dráty přeložíme na půl, ale nesmáčkeme. Pomocí základního uzlu je připevníme těsně vedle sebe na kruh. Rozdělíme si je na osm a osm drátů, které vzájemně stočíme kolem sebe do výšky cca 2 cm. Tak vytvoříme kmen strom. Nyní si těch šestnáct drátů rozdělíme na čtyři svazky po čtyřech drátech. V každém svazku opět stáčíme dva a dva dráty jako větve cca 2-3 cm dlouhé. Nyní si dráty oddělíme od sebe a navlékáme na ně polodrahokamy. Ty mohou být jednobarevné, nebo můžeme barvy kombinovat. Poslední kamínek navlékáme těsně u obvodu kruhu a přebytečný drát několikrát kolem kruhu obtočíme. Zbytek drátu odštípeme. Takto postupujeme u dalších patnácti drátů. Těmito „větvičkami“ rovnoměrně zaplníme téměř celý kruh.

Jestliže není kruh zcela zaplněný polodrahokamy a chceme-li, můžeme peánem drátky zalomit, tj. uchopit do peánu a lehce pootočit, čímž se drát jemně pokříví. Hotový Strom života vyrovnáme rukou, přimáčkeme uštíplé konce drátů. Ze zbytků drátů můžeme stočením vytvořit očko na pověšení.

Počet účastníků ve skupině volíme podle věkové kategorie. Čím jsou účastníci mladší, tím je lépe volit skupinu menší, tj. cca 10 – 15 dětí, protože potřebují častěji pomoc. Jelikož jsem si tuto práci rovněž vyzkoušela v domově pro seniory, zjistila jsem, že i u starších účastníků je také vhodnější volit menší skupinu ze stejného důvodu. Je potřeba mít dostatek pracovního místa a mít připravené všechny pomůcky. Dbáme na bezpečnost, hrozí zde riziko škrábnutí drátem či poranění kleštěmi, peanem.

Fotodokumentace – viz Příloha IX

2.3 Odrátovaný hrnek

2.3.1 Příprava vyučovací jednotky

Námět: oprava rozbitého hrnku či jeho zpevnění, ozdoba

Úkol: odrátovat hrnek technikou šité krajky

Motivace: povídání o tom, že ne vždy musíme rozbitý oblíbený hrneček vyhodit, že nám ještě poslouží k jinému účelu a že se takto nádobí dříve opravovalo a jak; povídání o drátenících: „Dráteníci pocházeli ze severního a severozápadního Slovenska. V těchto hornatých oblastech bylo minimum práce, a proto se muži museli postarat o živobytí jinak. Někteří si v blízkém Slezsku opatřili poměrně levný drát a s krosnou na zádech, ve které měli nejnужnější nářadí a kousek plechu, se vydali do zemí Rakouska-Uherska. Opravovali rozbité hliněné nádoby, vyráběli mříže do oken, vyráběli drobné kuchyňské nářadí. Někteří byli odvážní a vydali se dokonce do Ameriky, do Číny, do Ruska. Jejich život byl těžký, většinou spali ve stodolách, ve chlévech, jedli jen brambory či suchý chléb. Chodili oblečení velice prostě, často neměli více než jednu košili a jedny kalhoty. Vydělané peníze posílali domů manželkám, maminkám. Našlo se několik dráteníků, kteří byli ve svém řemesle úspěšní, vydělali si dostatek peněz, usadili se a založili si svoje dílny.“; o džarcích: „Džarkové byli mladí chlapci ve věku sedm až deset let, kteří odcházeli do světa se svým otcem či příbuzným či mistrem, od kterých se toto řemeslo učili. Ani jim se nevyhnul těžký život, často se jim stýskalo po maminkách. Kruté to bylo hlavně tehdy, když onemocněli a nebyly peníze na lékaře. Kruté byly i situace, kdy odvedli svoji práci a místo peněz se jim dostalo výsměchu od zadavatele a následný výprask od otce či mistra, jelikož nepřinesli peníze. Na vzdělání často nebyly peníze,

jen džarkové úspěšných dráteníků mohli chodit do škol. Džarkové nejčastěji vyráběli hračky.“; o jejich zvycích a pověrách: „Drátování se objevilo v 18. a 19. století. V této době byli lidé hodně věřící. Proto, když odcházel dráteník do světa, snažili se mu nejbližší „přičarovat“ hodně práce, dobrý výdělek a šťastný návrat domů. Do košile dráteníkovi žena, sestra nebo maminka zašila kytičku tajných bylin, které měly zaručit bohatý výdělek, manželskou věrnost a šťastný návrat. Toto měl zaručit i kousek vosího hnízda nebo hrst obilí vložená do kapsy. Džarkům se dávaly byliny trhané o svatojánské noci (noc z 23. na 24. června), které měly zvláště silnou moc. Těsně před odchodem muže poházeli příbuzní smetím, které zaručovalo štěstí a finance. Vykročit musel pravou nohou a přitom měl převrhnout hliněný džbán naplněný vodou. To mělo zaručit, že vše špatné bude od něj odplaveno. Klobouk mu sloužil nejen jako peněženka, kam si schovával peníze, ale pomocí něj předpovídal, zda ten den bude mít dost práce. Dráteník do něj vložil několik drobných krejcarů, zatřásl jím a obrátil ho dnem vzhůru. Jestliže ležely alespoň tři mince číslicí nahoru, byla práce zaručena. Další pověra ale varovala, aby se ten den měl dráteník na pozoru. Před každou prací se dráteník vždy pomodlil. První vydělanou minci se snažil po celou dobu vandru neutratit.“ (viz Příloha VI); povídání o tom, že techniku šité krajky můžeme použít třeba na odrátování výdumků či kamínků – praktická ukázka odrátovaných vajíček, šperku ve tvaru rybičky; praktická ukázka odrátovaných hrnků různými technikami

Pracovně technické informace: věková skupina od 14 let – neurčitý věk, záleží na motorice rukou, protože dráty je nutné poměrně silně utahovat, a na pečlivosti, protože dráty se musí provlékat stále jedním, předem zvoleným směrem (prakticky vyzkoušeno při práci s věkovou kategorií 14 – 15 let, tj. starší školní věk); časová dotace 2 – 2,5 hodiny v jednom dni

Materiál: cca 5 m měděného drátu o průměru 0,5 či 0,6 mm; hrnek o objemu 0,4 l

Pomůcky: štípací kleště, ketlovací kleště, kleště s plochými čelistmi, silná ostrá jehla

Vzdělávací a výchovné cíle: kognitivní cíl - děti získají nové či rozvinou stávající znalosti o zapomenutém řemesle, o drátenících, o džarcích, o jejich zvycích; afektivní cíl – děti rozvinou svoji ohleduplnost a spolupráci při práci (zvláště důležité, protože pracujeme s dlouhým drátem); psychomotorické cíle – děti budou pracovat s novými materiály a pomůckami; procvičí jemnou motoriku při vzájemném provlékání drátů;

rozvinou koordinaci ruky a oka; rozvinou svoji prostorovou představivost a fantazii při vytváření vzoru; rozvinou svoji kreativitu

Hodnocení: autentické, slovní, kdy hodnotíme originalitu, jedinečnost, alteraci. Tu vysvětluje Slavík citací Kulky: „*Alterace (z lat. = změna, úprava, rekonstrukce) je pozměňující zásah do podoby tvůrčího projevu, který je v souladu s jeho vnitřní logikou, koncepcí.*“ (SLAVÍK 1999: 99). Ta spočívá v tom, že si každý z účastníků volí velikost ok. Je možné celý hrneček oplést stejně velkými oky či jejich velikost pravidelně či nepravidelně střídát. Hodnocení je lépe provádět průběžně, obzvláště je nutné na začátku, než si účastníci navyknou na techniku. Hodnotíme pravidelnost ok u těch jedinců, kteří se rozhodnou oplést pravidelnými oky, u ostatních kreativitu a nápaditost, u všech hodnotíme pevnost utahování, přesnost zachytávání drátu na střed oka z předchozí řady, pečlivost, pevné utahování poslední řady, zapoštění či originální zakončení u konců drátů, čisté odstříhnutí drátů. U těch, kteří se rozhodli hrnek dozdobit květinovým vzorem, hodnotíme pravidelnost květů.

2.3.2 Praktický postup

Této technice se říká smyčkový výplet nebo také „šitá krajka“, protože se jí nápadně podobá.

Měděný drát si přehneme na polovinu a prsty smáčkeme. Tento dvojitý drát jednou obtočíme v užším místě pod hrdlem hrnku tak, že jeden konec bude krátký cca 2 cm. Oba dvojitě dráty vzájemně mezi sebou třikrát stočíme a v další práci pokračujeme s dlouhými dráty. Z tohoto dvojitého drátu vytvoříme drobný oblouček, provlečeme ho smyčkou ze shora dolů za obtočený drát a pokračujeme dalším drobným obloučkem a smyčkou. Tady záleží, zda je dotyčný pravák či levák – praváci „šijí“ směrem vpravo, leváci vlevo. Druhou řadu začneme trochu delším obloučkem. Drát provlékneme stejným způsobem v nejnižším bodu obloučku v první řadě. Takto postupně opleteme celý hrnek. V poslední řadě obloučky hodně utahujeme, vznikne z nich spíše linka. Jako poslední neuděláme jednu, ale tři smyčky. Dráty necháme ještě cca 2 cm dlouhé a zbytek odštipneme. Konce můžeme zapošit obtočením drátu o sousední obloučky. Další variantou je to, že jeden konec uchopíme do kleští s plochými čelistmi a postupným stáčením vytvoříme hustou spirálu. To samé uděláme

s druhým koncem. Obě spirály přimáčkeme prsty k hrnku. Nyní se vrátíme ke stočení na začátku. Kratší dráty rozštípeme štípačkami a opět je můžeme zapošit obtočením nebo stočit do spirál.

Hrnek můžeme takto ponechat. Další variantou je, že si hrnek ozdobíme květinovým vzorem. K tomu použijeme silnou ostrou jehlu, kterou zapíchneme mezi dvojitý drát do středu mezi smyčkou z horní řady a smyčkou ze spodní řady. Tahem v úhlu 45° roztáhneme do stran.

Hotový hrnek můžeme v místech zakončení lehce poklepat gumovou paličkou či rukojetí kleští, abychom vyrovnali případné ostré konce drátu.

Počet účastníků ve skupině volíme podle věkové kategorie. Čím jsou účastníci mladší, tím je lépe volit skupinu menší, zhruba 10 dětí, protože potřebují častěji pomoc. Rovněž u starších účastníků je vhodnější volit menší skupinu ze stejného důvodu. Je nutné mít dostatek pracovního místa, protože pracujeme s poměrně dlouhým drátem, a mít připravené všechny pomůcky. Dbáme na bezpečnost, hrozí zde riziko škrábnutí drátem či poranění kleštěmi.

Fotodokumentace – viz Příloha X

Závěr

V bakalářské práci jsem chtěla dokázat, že drátování je vhodná aktivita pro trávení volného času všech věkových kategorií. Nejprve jsem v teoretické části popsala volný čas a jeho funkce. Zjistila jsem, že drátování je splňuje téměř všechny. Jedinec si odpočine od práce (myšleno od zaměstnání), dochází zde k regeneraci pracovních sil. Při drátování je sice potřeba jistá fyzická i duševní práce, ale není tak rozsáhlá jako v zaměstnání a je jiné povahy. Dále je to určitý druh rozptýlení, kdy regenerují duševní síly. Při drátování dochází k rozvoji osobnosti po stránce intelektuální, umělecké, tvořivé i vzdělávací. Jedinec se socializuje, tzn. přiřazuje se k určité skupině, která má stejný zájem. Nezanedbatelná není ani funkce ekonomická, kdy si jedinec aktivně odpočine a následně může podávat kvalitnější pracovní výkon. Při drátování je v podstatě každý úspěšný, což napomáhá odstraňování zklamání a frustrací, tzn. že splňuje i funkci kompenzační.

Drátování splňuje všechny funkce volného času, které jsou v České republice považovány za důležité: relaxace, regenerace, kompenzace, sociální prevence a výchova.

Dále jsem se podrobněji věnovala psychohygieně, kreativitě a vybraným morálním aspektům trávení volného času drátováním.

Následně jsem popsala historii, nářadí, pomůcky, materiál, základní techniky drátování a pro zpestření jsem uvedla několik umělců, kteří zachytili dráteníky ve svých dílech.

V praktické části práce jsem podrobně popsala tři programy drátování. Všechny jsem si vyzkoušela při tvoření s dětmi, Strom života navíc se seniory. Bohužel neexistuje přesná metodika drátování. Druhým cílem tedy bylo vytvořit částečnou metodickou příručku, kterou by mohli využít učitelé v různých stupních vzdělávání, případně další lektoři drátování či vedoucí dětských kroužků. Zde se otevírá velký prostor pro vytvoření metodiky. Ověřila jsem si v praxi, že děti i seniory drátování zajímá. Pro ty mladší je to něco nového, nepoznaného, zajímavého. Pro ty druhé je to vzpomínka na doby minulé, pro někoho dokonce na dětství. Dalším kladem drátování je většinou práce ve skupině, kdy se mohou sejít jedinci, kteří by se pravděpodobně v běžném životě nesešli. A právě proto, že se pracuje v menších skupinách, je čas a

prostor na povídání. Povídání o dobách nejen minulých kvitovali s povděkem hlavně senioři. Připravená motivační vyprávění vzbudila velký ohlas a spoustu dotazů. Největší zájem vždy vzbudilo prohlížení přinesených odrátovaných a drátovaných předmětů. Zajímavé bylo, že chlapci obdivovali šperky a dívky pasti na myši. Potěšilo mne, že děti chválily šikovnost předků, kteří neměli žádné pomůcky na elektrický pohon, vše vznikalo jen díky šikovnosti rukou, skvělým nápadům a bujně fantazii.

Výhodou drátování je velké množství vzorů a technik, které se dají přizpůsobit všem věkovým kategoriím. Drátovat mohou také jedinci, kteří mají různá zdravotní postižení.

Oba cíle bakalářské práce jsem splnila. Dokázala jsem, že pro jedince, který má zájem o drátování, je toto vhodná volnočasová aktivita, která je věkově neomezená, není finančně a prostorově náročná, nevyžaduje přílišnou fyzickou sílu. Nabízí mnoho kladů a rizikem je pouze zranění drátem či náradím. Rovněž jsem vytvořila částečnou metodickou příručku pro potřeby těch, kteří mají o drátování zájem.

Seznam literatury a internetových zdrojů

Dunaj, Ľ. *Drátování*. Říčany u Prahy: Ľubomír Dunaj, 2008. ISBN 978-80-254-2724-8

Guleja, K. *Svetdrotárov*. Martin: Matica slovenská, 1992. ISBN 801-7090-232-9

Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, s.r.o., 2004. ISBN 80-7178-927-5

Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V., Pavlíková, A. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, s. r. o., 2002. ISBN 80-7178-711-6

Pávková, J. *Průvodce studiem oboru PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7083-757-8

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004

Samohýlová A., Vondrušková A. *Drátované šperky*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1415-9

Slavík, J. *Hodnocení v současné škole*, Praha: Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-262-9

Spousta, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9

Spousta, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X

Vondrušková A.: *Drátenictví*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2012. ISBN 978-80-247-4365-3

Wikipedie *Strom (mytologický symbol)* [online] 22. 5.2018 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z www: <[https://cs.wikipedia.org/wiki/Strom_\(mytologick%C3%BD_symbol\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Strom_(mytologick%C3%BD_symbol))>

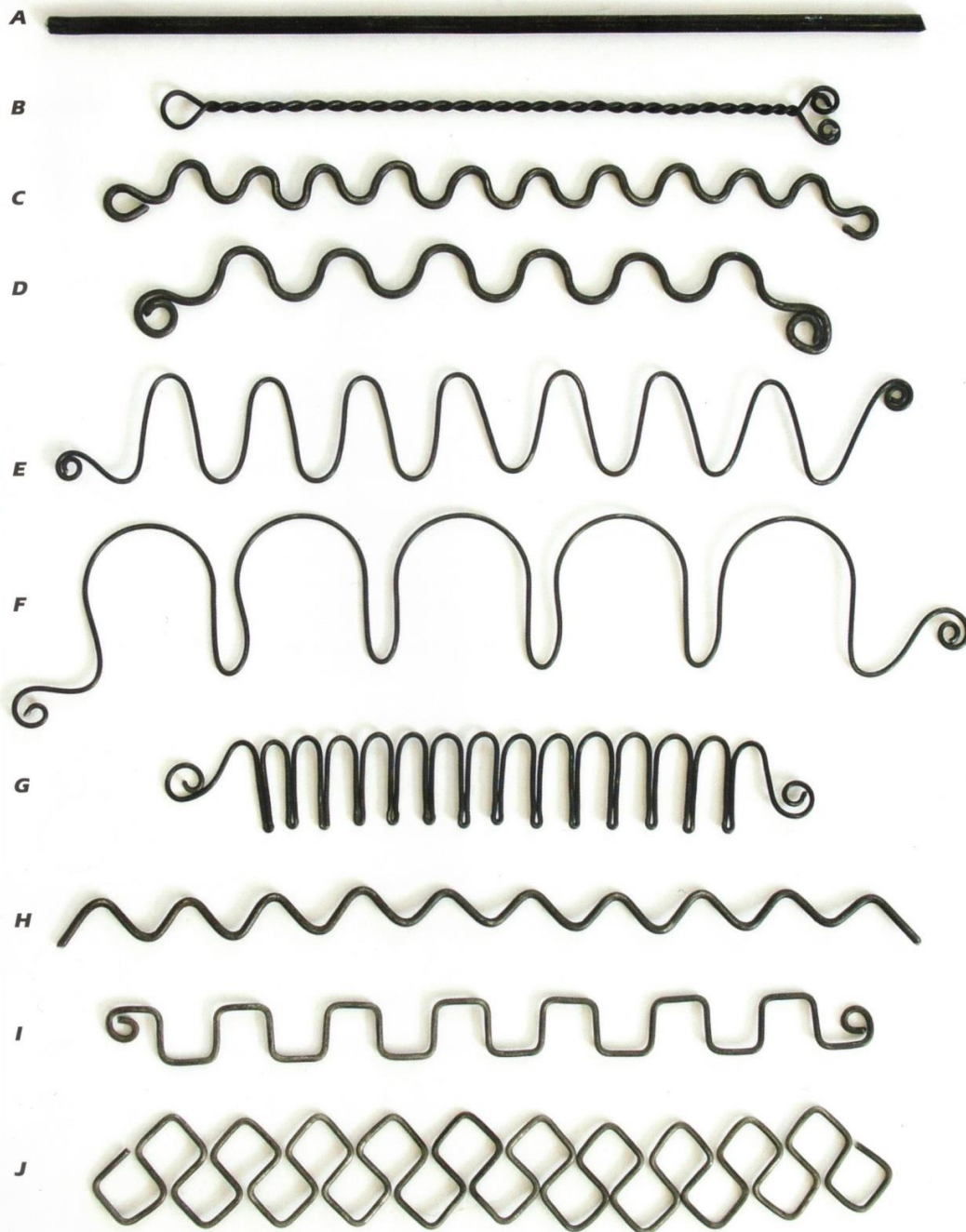
Moc vědomí *Význam stromu života z pohledu 5 starověkých civilizací* [online] mocvedomi.cz 17. 2. 2018 [cit. 28. 2. 2019]. Dostupné z www: <<https://mocvedomi.cz/vyznam-stromu-zivota-pohledu-5-starovekych-civilizaci/>>

Seznam příloh

- Příloha I Drátenické prvky – linka a vlnovky
- Příloha II Drátenické prvky – pružiny
- Příloha III Spirály
- Příloha IV Život dráteníků
- Příloha V Džarkové
- Příloha VI Zvyky a pověry
- Příloha VII Strom života
- Příloha VIII Fotodokumentace – Ozdoby na stromeček
- Příloha IX Fotodokumentace – Strom života
- Příloha X Fotodokumentace – Odrátovaný hrnek

Přílohy

Příloha I – Drátenické prvky – linka a vlnovky

LINKA A VLNOVKY (shora)

A Jednoduchá linka

B Linka z krouceného drátu

C Jednoduchá vlnovka vytvořená kleštěmi s kulatými čelistmi 1

D Jednoduchá vlnovka vytvořená kleštěmi s kulatými čelistmi 2

E Vlnovka se stejnou širokými oblouky vytvořená na kopytě

F Vlnovka s nestejnou širokými oblouky vytvořená na kopytě

G Půlvlnovka

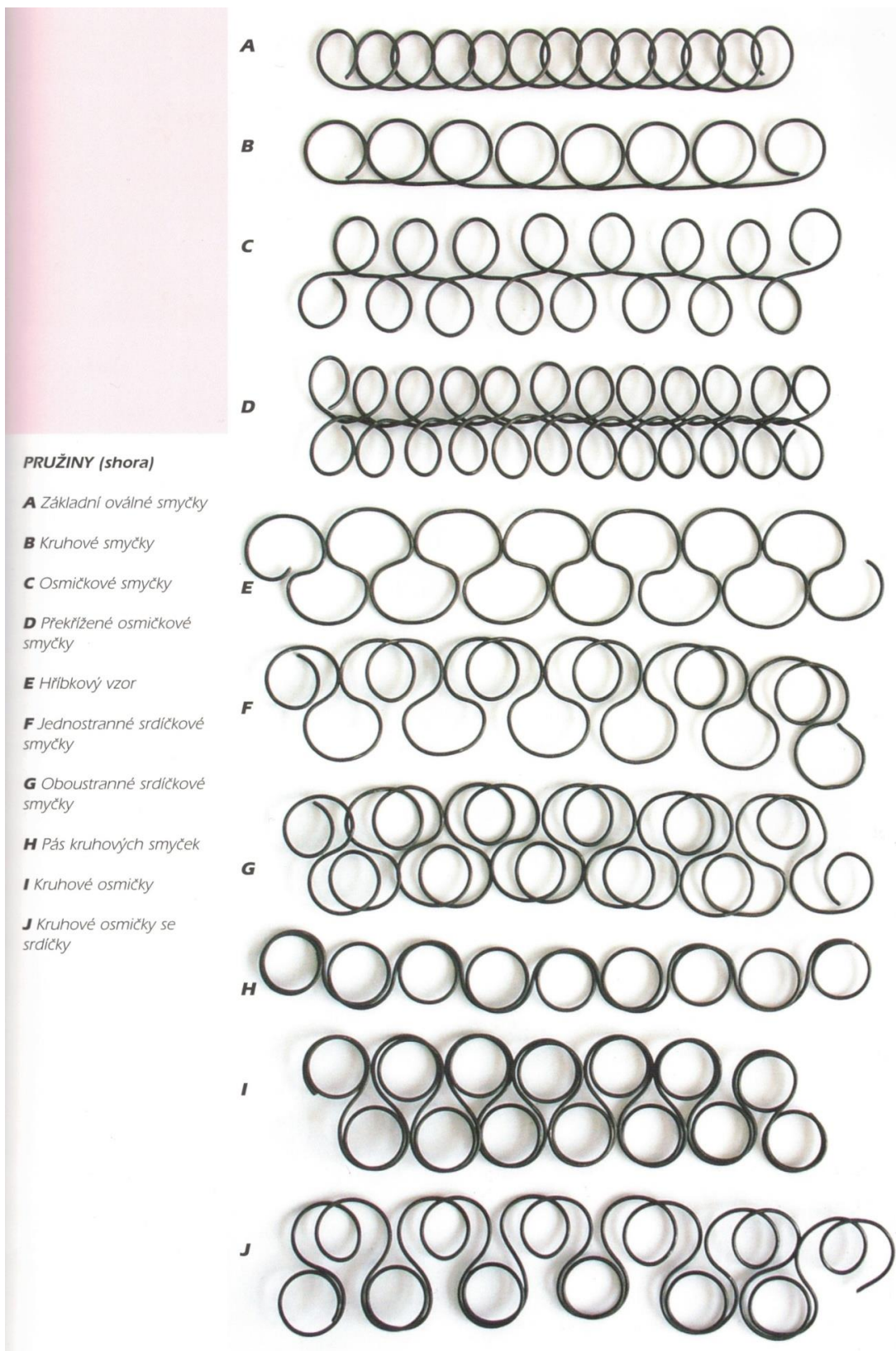
H Vlnovka s ostrými vrcholy vytvořená kleštěmi s plochými čelistmi

I Hranatá vlnovka

J Složená čtvercová vlnovka

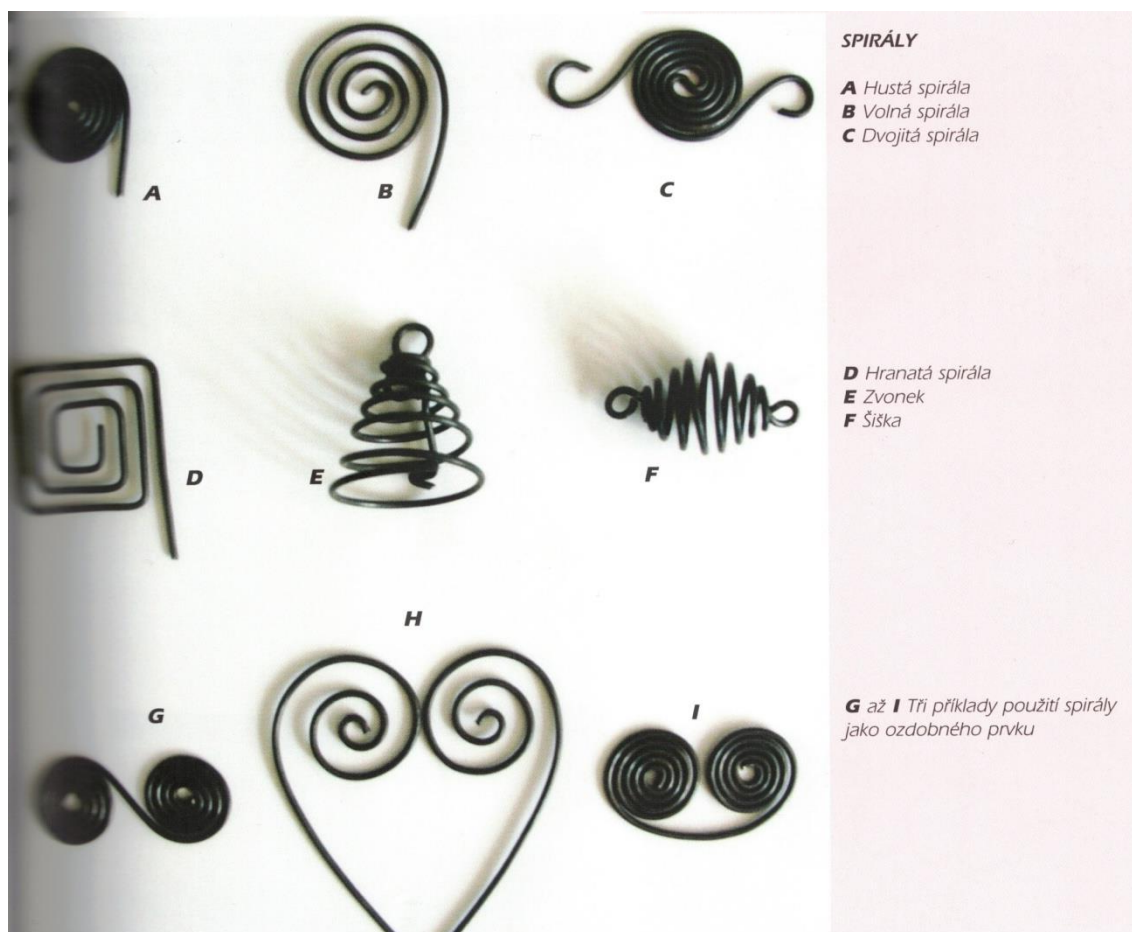
(DUNAJ 2008: 22)

Příloha II – Drátenické prvky – pružiny

(DUNAJ 2008: 23)

Příloha III – Spirály

(DUNAJ 2008: 29)

Příloha IV – Život dráteníků

Dráteníci pocházeli z velmi chudých poměrů hornatého severozápadního a severního Slovenska. Kamenitá políčka nestačila na uživení početných rodin, proto muži hledali jiný způsob obživy. Někteří pracovali jako dřevorubci, někteří jako uhlíři, někteří jako formani, někteří se vydali do Slezska, kde se seznámili s drátem. Brzy zjistili, že je levný, snadno se přepravuje a dají se z něj vyrábět různé potřebné a chtěné pomůcky a nářadí. A protože by práci doma nenašli, rozhodli se za prací jít – vandrovat. Nejprve po Rakousku – Uhersku, později dál a dál. Někteří až do zámoří. Doma zanechali manželky s několika dětmi v nuzných podmínkách.

Často žila početná rodina v jedné místnosti s malým oknem, někdy bydlely pohromadě dvě až tři rodiny. Také se stávalo, že společnou místnost s rodinou obýval dobytek.

Živilo se většinou jen bramborami. Maso v jejich jídelníčku chybělo.

Lékařská péče byla pro ně nedostatečná, nedostupná, drahá. Proto se léčili bylinkami a snažili se nemocím předcházet. To bylo velmi obtížné.

Stejně na tom byli i vandrující řemeslníci. Často měli několik dní po sobě jen brambory či suchý chléb. Život v chladných podmínkách, nuzném oděvu a při jednostranné stravě zaručoval, že se dráteníci často nedoživali vysokého věku.

Sňatek se většinou domlouval, na city mladých lidí se zřetel nebral. Ženy se vdávaly mezi 16. až 18. rokem, muži nebyvali také plnoletí. Díky náboženské výchově se manželská věrnost cenila velmi vysoko, ačkoli se muž vracel ze světa minimálně. Většinou to bývalo na Vánoce, někdy na Velikonoce. Nezřídka byl pryč i několik let. Ženy musely doma zastat kromě své práce i tu mužskou. Často měly malá hospodářství, ale všechnu práci vykonávaly ručně. Na políčkách pracovaly děti od útlého věku.

Děti do školy nechodily s výjimkou tzv. nedělní školy, kde se převážně vyučovalo náboženství. Jen někteří se naučili trochu číst, podepsat se a základním počtům.

Manželé si mezi sebou několikrát vyměnili dopisy s informacemi z domova a o tom, kde dráteník byl. Bohužel téměř všechny ženy dráteníků neuměly číst a psát, proto za ně dopisy psali obecní úředníci, notáři, faráři, obchodníci nebo hostinští. Ti to

většinou nedělali nezištně, proto na počátku 20. století vzrostl počet nemanželských dětí.

Peníze posílali dráteníci poštou nebo po důvěrnících, kteří se vraceli do rodných vsí.

Výjimku tvořilo několik dráteníků, kteří si tímto řemeslem vydělali tolik peněz, že si mohli zařídit svoji dílnu, koupit dům a poslat si pro rodinu. Někteří se dostali až do zámoří, zde se dobře uchytili a založili si nové rodiny. (GULEJA 1992: 22 - 23, 38 -39, 73)

Příloha V – Džarkové

Džarkové = mladí dráteníci, dráteničtí učni

Protože mnohé slovenské rodiny byly chudé - a ty drátenické nebyly výjimkou, museli svým rodičům pomáhat i děti. Nejinak tomu bylo i u dráteníků. Chlapci ve věku sedm až deset let odcházeli do světa se svými otci, příbuznými či známými, těžce pracovali a svůj skrovný výdělek posílali domů.

K. A. Vinařický napsal v roce 1845 báseň o džarcích:

„Mladý dráteník

Sirotek již na Moravě

pilnou rukou pracuje,

potom v Čechách na Vltavě

za malou mzdu dratuje.

Na jaře ho čeká máti,

domů spěchá sirotek,

radost jemu cestu krátí,

nese matce výdělek.“ (VONDRUŠKOVÁ 2012: 31)

Mladí chlapci těžko nesli odloučení od matky, kterou rok, a mnohdy i více, neviděli. Chyběla jim duchovní podpora. Museli zastat téměř stejnou práci jako jejich dospělí mistři. Strava byla velmi chudá, často jedli suché vařené brambory i několik dnů po sobě. Většinou spali na půdách, ve stodolách, ve chlévech jen tak na seně. Často jim byla zima, neměli dostatečné oblečení a obutí, lékařskou péči. Bohužel se našli lidé, kteří jim za práci nezaplatili, naopak se jim ještě vysmáli. A protože nepřinesli peníze, byli ještě potrestáni od mistra.

Přesto vyráběli krásné výrobky a asi se nebudeme divit, že jejich doménou byly převážně hračky. (GULEJA 1992: 48 – 49)

Příloha VI – Zvyky a pověry

V 18. a 19. století byli lidé velmi věřící. Není divu, že religiozita a pověry hrály v jejich životě velmi důležitou úlohu.

V rodinách dráteníků tomu nebylo jinak. Protože otcové odcházeli do světa za výdělkem, bylo třeba mu „přičarovat“ trochu toho štěstí, aby se mu zákazníci jen hrnuli a aby se šťastně vrátil domů.

Mnoho jich popsal Karol Guleja ve své knize „Svet drotárov“:

Když se v drátenické rodině narodil syn, byl zabalen do měkké ovčí kůže, položen na lopatu na pečení chleba a třikrát vystrčen z okna. Rodina přitom zakřičela: „Světém, můj, světém!“ Takto byl potomek předurčen k vandrovnictví. Do první koupele se novorozenci házela mince, aby měl zaručené peněžní požehnání.

Když muž odcházel do světa, navštívil kostel, kde se pomodlil a vyzpovídal. Rozloučil se s farářem, starostou a notářem. Zatím mu jeho žena upekla chléb a koláče, protože jestli se měl vrátit s plnými kapsami, nesměl on odejít do světa s prázdnou. Také mu zašila do oděvu tajné bylinky, které měly zaručit bohabojný způsob života, manželskou věrnost, bohatý zisk a šťastný návrat domů. Někdy přidala i kousek vosího hnízda do kožené kapsy na zástěře. To proto, aby se zákazníci kolem jejího muže jen rojili. Někdy dali rodinní příslušníci několik zrn obilí do kapes odcházejícího, aby mu zajistili požehnání a blahobyt.

Jestliže s otcem odcházeli i mladí chlapi – džarkové, dostali od žen a děvčat z vesnice byliny trhané o svatojánské noci (noc z 23. na 24. června), které měly obzvlášť kouzelnou moc.

Těsně před odchodem se muž postavil doprostřed místnosti a rodina na něj házela smetí, které mělo zaručit štěstí a finance. Manželka či matka udělaly muži na čelo křížek svčnou vodou. Někde měl připraven na prahu hliněný džbán s vodou, který převrhl. Tím mělo být odplaveno všechno zlé, co ho mohlo ve světě potkat. Práh musel překročit pravou nohou. To mělo zaručit šťastný návrat. Nikdy se nesměl vrátit až dovnitř domu.

Jako peněženka mu sloužil klobouk, kde měl schovány drobné peníze (v tu dobu krejcary). U nejbližšího potoka jeden z nich vhodil, což mělo přinést opět finanční zisk.

Klobouk vůbec rozhodoval o tom, zda se dráteníčkoví ten den bude dařit. Dráteník do něj položil několik krejcarů, kloboukem zatřásl a obrátil ho dnem vzhůru. Jestliže ležely alespoň tři mince číslicí nahoru, bylo zaručeno, že ten den bude práce hodně. Ale bylo to zároveň varování, aby se měl na pozoru.

Manželka či sestra doprovázely dráteníka až za ves. U křížku se společně naposledy pomodlili, muž dal poslední příkazy ohledně peněz, které bude posílat, a hospodaření.

Před každou prací se dráteníci vždy pomodlili za zdárný průběh. První vydělanou minci neutratil, snažil se nechat si ji po celou dobu vandrování. Věřil, že když bude úspěšný hned u prvních dveří, bude celý den úspěšný. Každý hrnec, který drátoval, nejprve přetřel třikrát rukávem. (GULEJA 1992: 20 – 22)

Příloha VII – Strom života

Záleží na tom, s jakou věkovou kategorií pracujeme.

U školních dětí bychom se zaměřili na to, že strom je symbolem života, plodnosti, nesmrtelnosti. Vždyť i rodokmeny se sestavují do tvaru stromů. Stromy nám poskytují množství životadárných i léčivých plodů a velmi důležitou surovinu – dřevo. To využíváme nejen jako stavební materiál, ale dává nám teplo.

Strom byl a je důležitý pro všechna náboženství. Například keltští druidové pod stromy (převážně duby) prováděli nejen své obřady obětování, ale vyučovali zde. Věřili v ně jako ve zdroj nezměrné moudrosti a poznání.

Stromu života by měl nosit štěstí, ochraňovat, proto ho někteří nazývají amuletem.

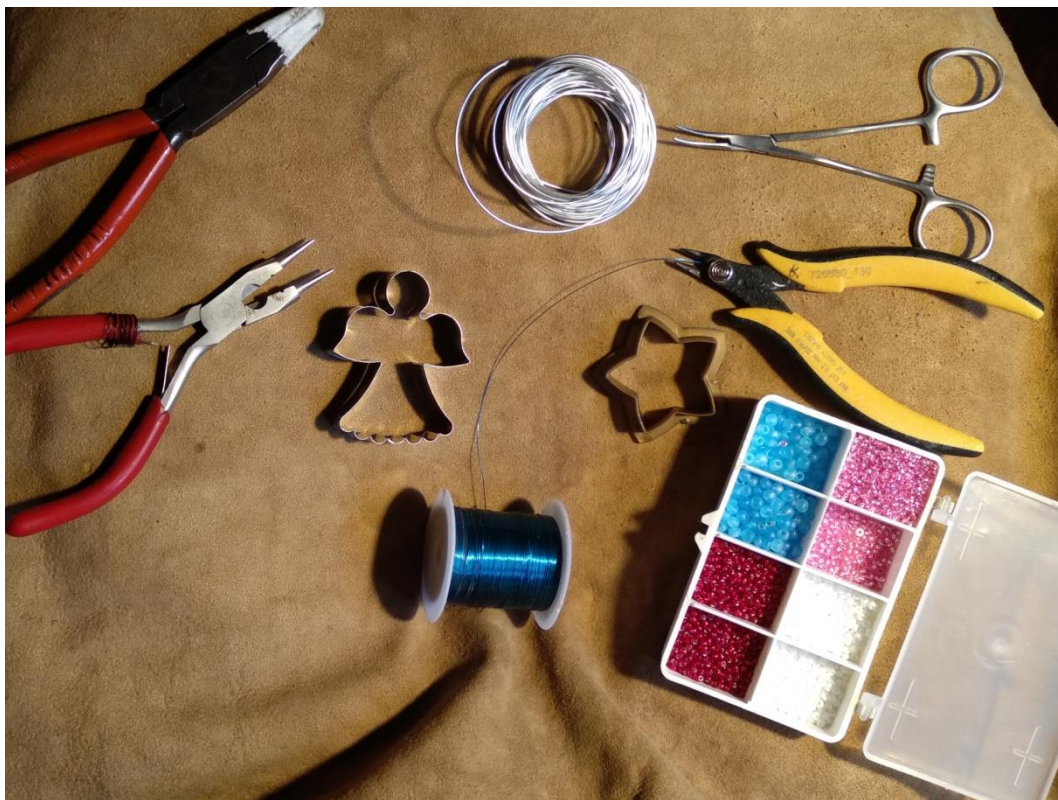
U starších osob se zaměříme na duchovní význam Stromu života, který je symbolem Boha Stvořitele, jednoty a vzájemné propojenosti všeho živého. Rovněž symbolizuje život v rajské zahradě před prvotním hříchem. Spojuje zemi a nebe, hmotu a ducha, setkání lidského ducha s Bohem. Někdy bývá nazýván Stromem života a nesmrtelnosti. Kořeny má ve vodě v podsvětí, jeho kmen představuje pozemský svět a jeho větve sahají do nebe. Je spojován s životodárným a ochraňujícím vesmírem, z něhož přichází elixír nebo bohatství života. Je uctíván jako spojnice mezi pozemskými a nebeskými říšemi nebo jako zdroj nezměrné moudrosti a poznání. Poskytuje množství životodárných i léčivých plodů, jimiž se živí samotní bohové, a velmi důležitou surovinu – dřevo.

Rovněž je znakem pro plodnost, nesmrtelnost nebo znovuzrození. Oslavují se jím nově narozené děti.

Je to emotivně silný a pozitivní symbol, amulet ráje, hojnosti, dostatku, síly, vitality, plodnosti, ochrany, symbol stvoření, zrození.

Účinky tohoto amuletu znásobují použité polodrahokamy. (Moc vědomí 2018; Wikipedie 2018)

Příloha VIII – Fotodokumentace – Ozdoby na stromeček

Pomůcky a materiál potřebný k výrobě ozdobiček na stromeček

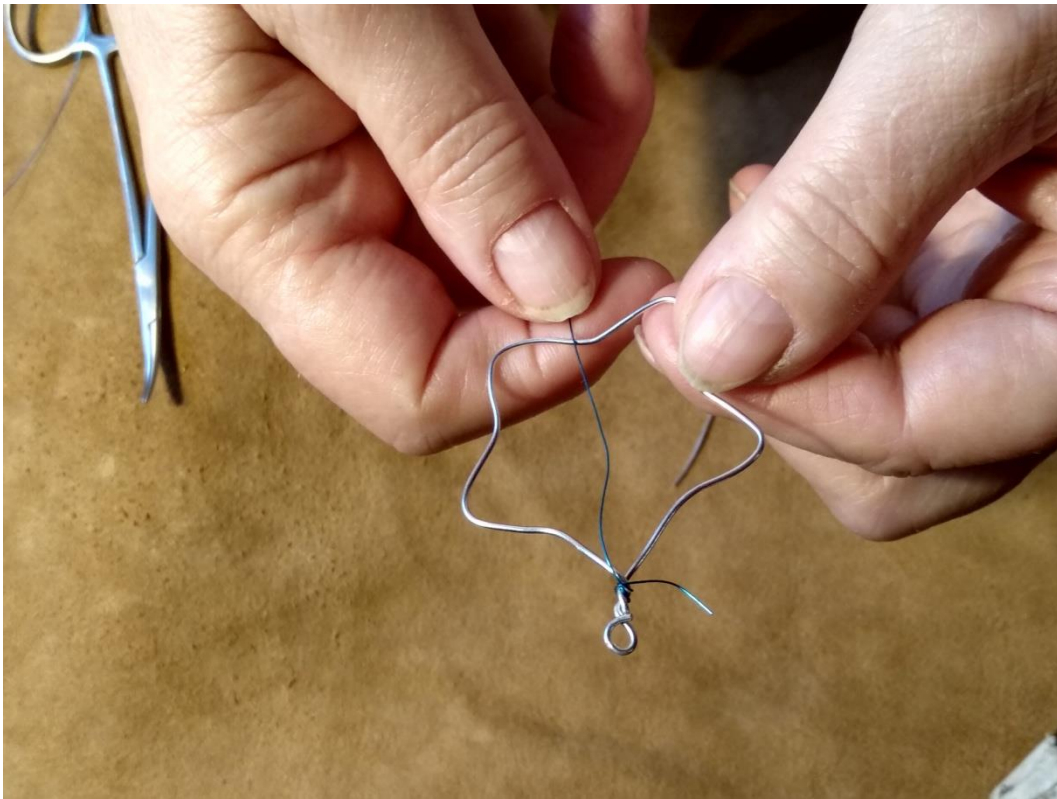
Příprava délky drátu – změření obvodu formičky

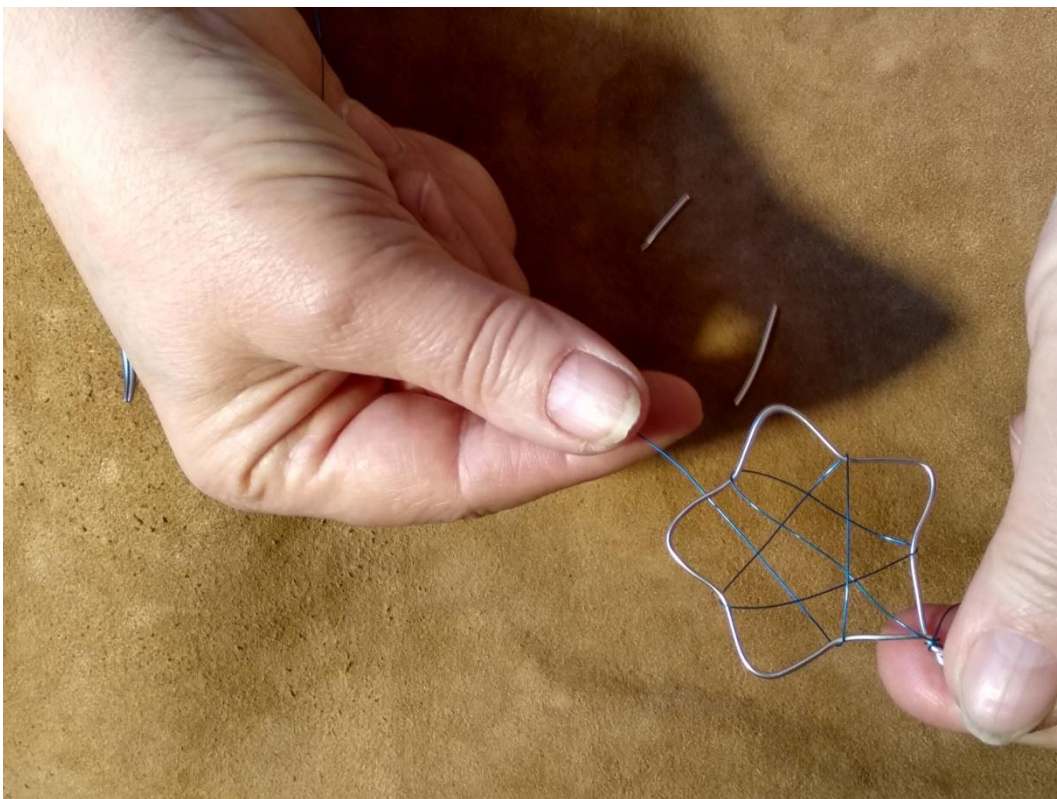
Vytvarování drátu podle formičky a vzájemné stočení konců

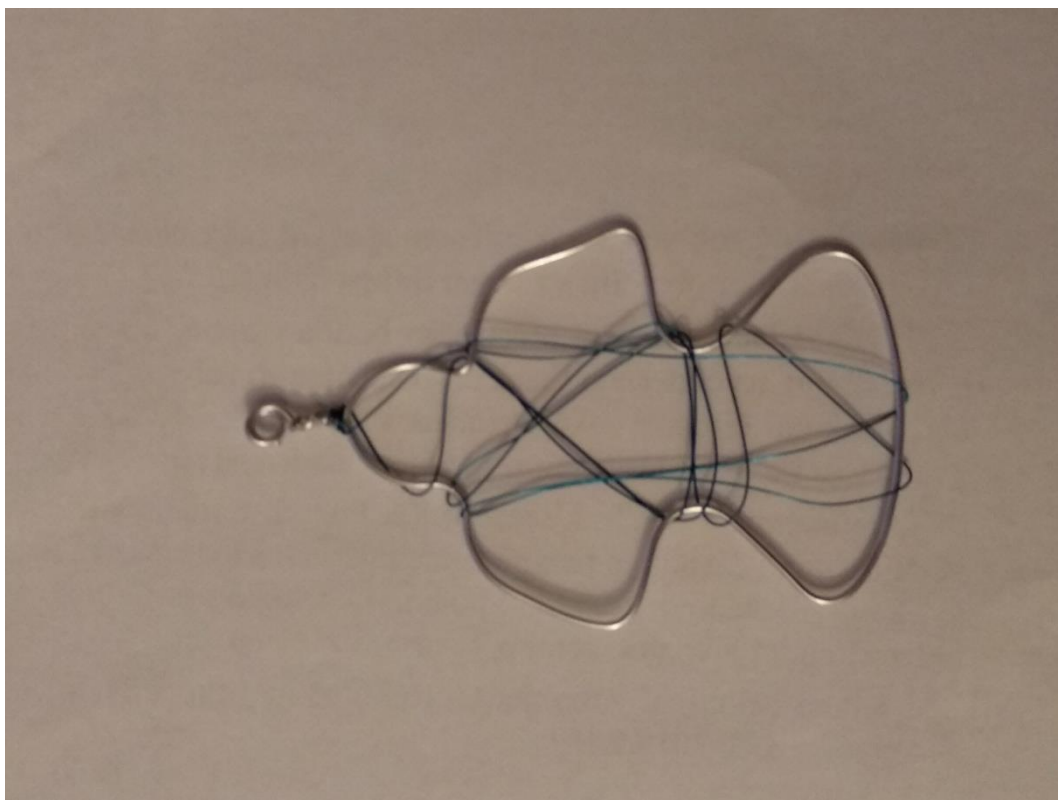
Sundání ozdobičky z formičky a vytvarování oka z jednoho konce drátu

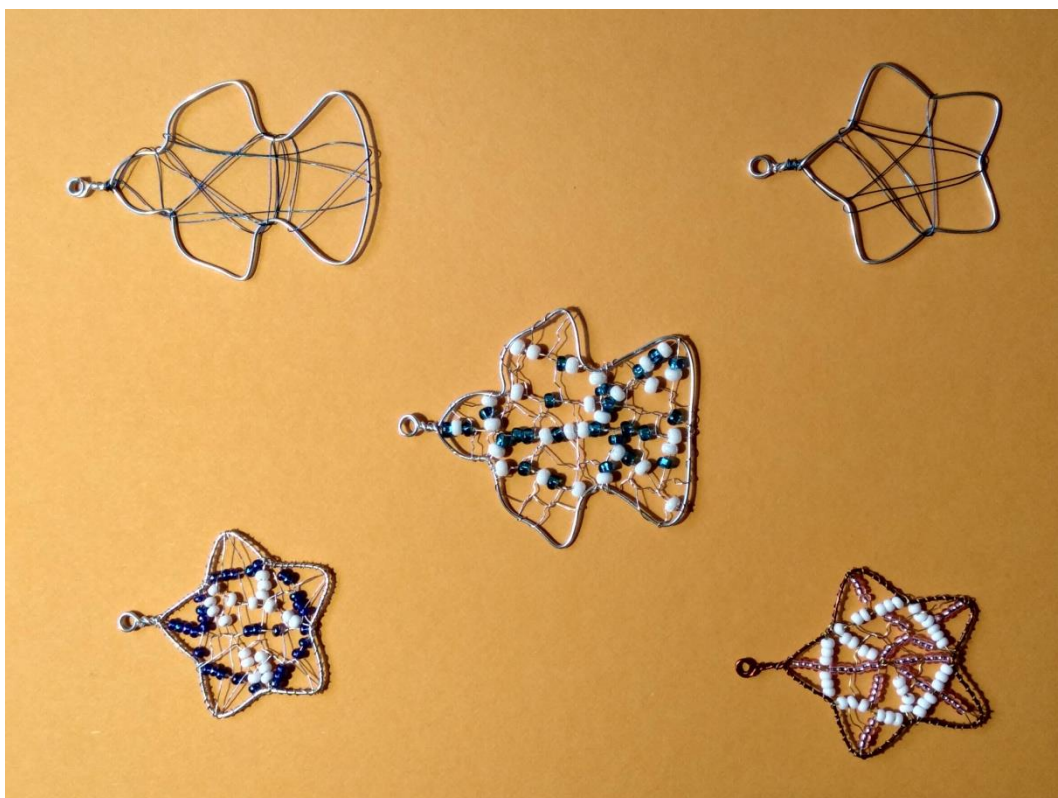
Výplet barevným drátem – jeho obtočení v místě stočení

Výplet barevným drátem

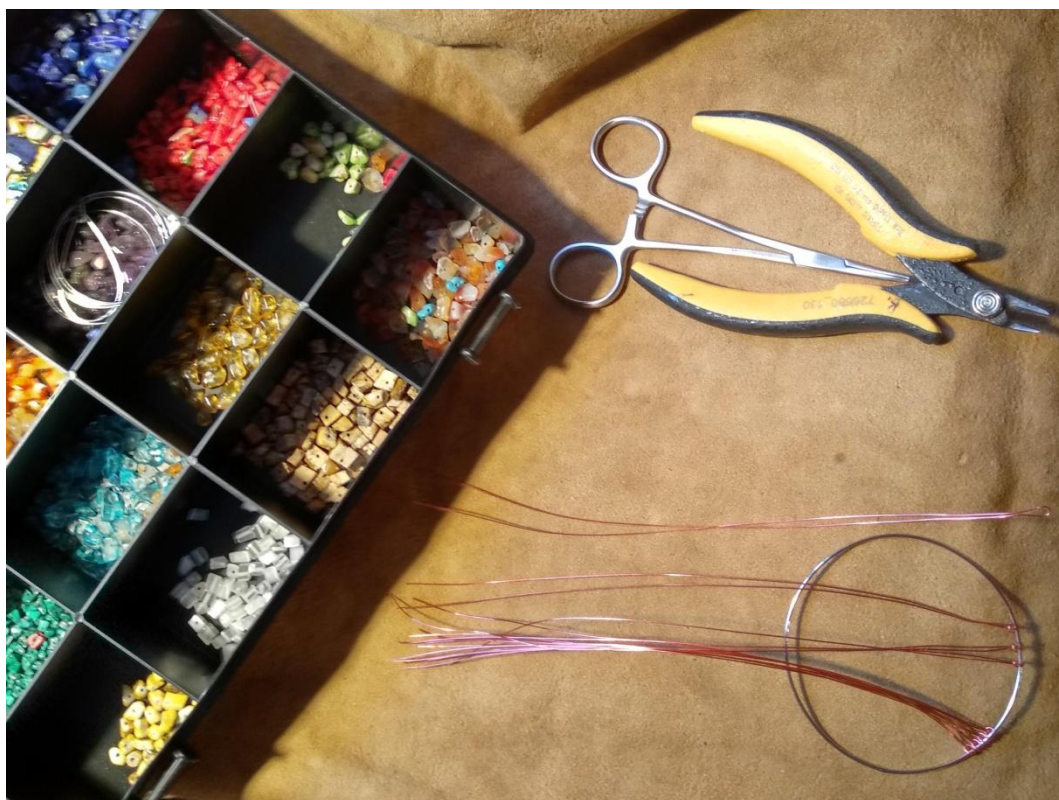

Hotový andělíček s výpletem

Několik hotových ozdob s výpletem, s korálky a andělíček s korálky a zalomením tenkého drátu

Příloha IX – Fotodokumentace – Strom života

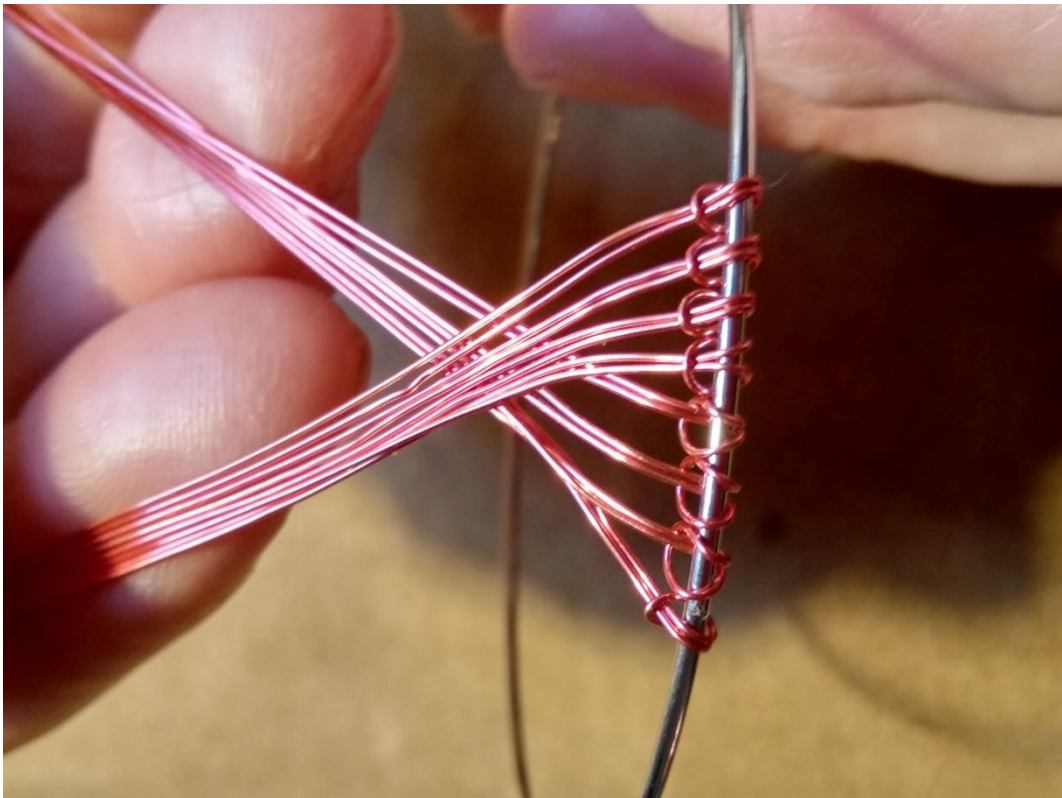
Nářadí a pomůcky potřebné k výrobě Stromu života

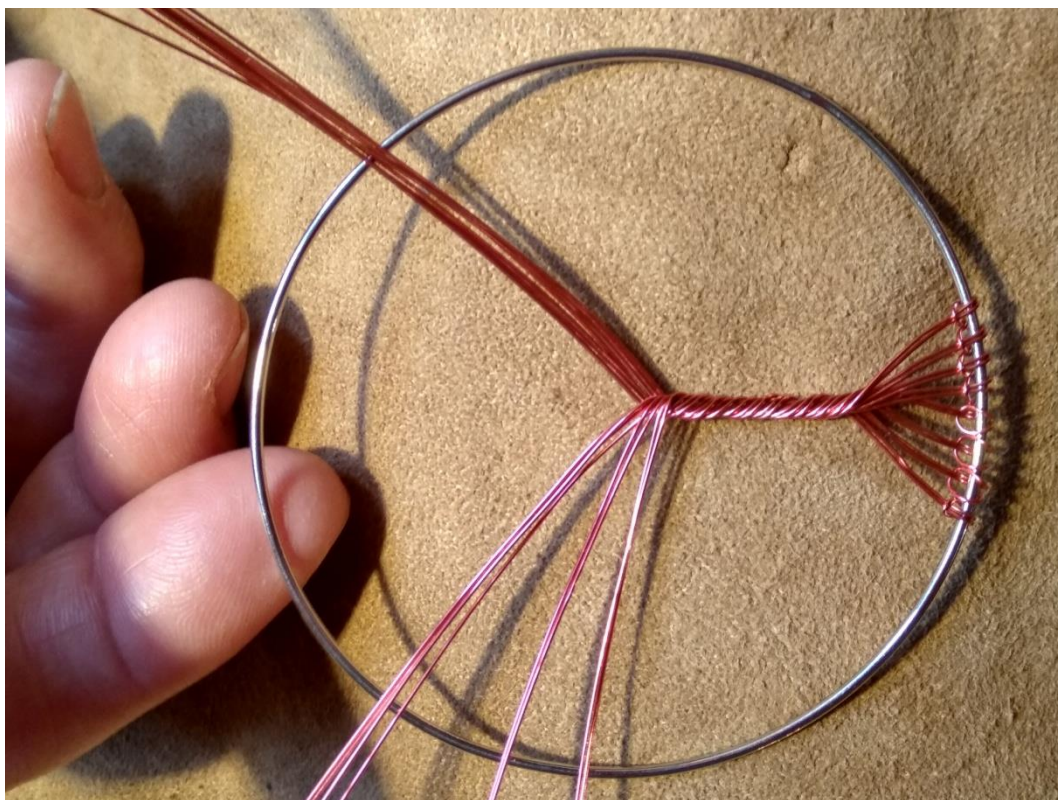
Navázání drátů základním uzlem na kostru

Utažení drátů na kostru

Rozdělení drátů a začátek stáčení drátů v kmen

Rozdělení drátů a příprava na stáčení do větví

Rozdělení drátů větví na jednotlivé větvičky a navlékání polodrahokamů

Hotový Strom života

Příloha X – Fotodokumentace – Odrátovaný hrnek

Nářadí a pomůcky potřebné k odrátování hrnku

Uchycení základní řady pod hrdlem hrnku a vzájemné stočení

První řada – smyčka z delšího konce drátu a její protažení za základní řadu ze shora dolů

Druhá řada – smyčka zachycená v půlce smyčky z předchozí řady, stále zachycujeme ze shora dolů

Zakončení – v poslední řadě utažené smyčky a obtočení sousední smyčky jedním koncem a vzájemné stočení obou drátů

Práce se silnou jehlou – výroba květinového vzoru

Hotový odrátovaný hrnek

Abstrakt

KOPEČNÁ, M. Drátování jako volnočasová aktivita. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. M. Filip Ph.D.

Klíčová slova: volný čas, funkce volného času, tradiční řemeslo, drátování

Práce odpovídá na otázku, zda drátování splňuje podmínky volnočasové aktivity. V teoretické části je definován volný čas, jeho funkce, podrobněji rozebrána psychohygiena, kreativita a proč trávit volný čas drátováním. Dále je zde popsána historie, nářadí, pomůcky, materiál, drátenické prvky a základní práce s drátem.

Praktická část slouží částečně jako metodická příručka, v níž jsou podrobně popsány tři vyučovací jednotky pro různé věkové kategorie. V programu pro mateřskou školu jsou navíc popsány oblasti a konkrétní očekávané výstupy dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

V přílohách jsou uvedeny základní drátenické prvky, motivační vyprávění a podrobná fotodokumentace drátování tří výrobků.

Abstract

Tinkering as a leisure activity

Key words: leisure, leisure function, traditional craft, tinkering

The paper answers the question whether tinkering fulfills the terms of leisure activity. Leisure, its functions, mental health, creativity and reasons why to spend time tinkering are being defined in the theoretical part.

Furthermore the history, equipments, tools, materials, tinkering elements and basic work with tinkering wire is being described here, too.

The practical part serves partly as a methodical manual. Three lessons for different age groups are depicted in this work. In addition areas and specific awaited expectations according to The Framework Educational Programme for Preschool Education are also being described in this paper.

Some basic tinkering elements motivational narration and detailed photodocumentation of three products' tinkering can be found in attachments.